

mladika

št. 8-9
november 2004

€ 3,00

POSTE ITALIANE s.p.a. spedizione in a.p. - D.L. 353/2003 (conv. in L. 27/02/2004 n° 46) art. 1, comma 1, DCB Trieste - novembre 2004
ISSN 1124 - 657X • Poština plačana v gotovini - november 2004

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIČNICA

č 67

II 117 986 2004

900402067,8/9

COBISS

Spremembe v Sloveniji	1
Adrijan Pahor: Goriška po 1. maju 2004	2
Alenka Bezljaj: Hermina	5
Miljana Cunta: Pesmi	11
Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da	14
Slikar Boris Zulian	15
Samo Resnik: Dekle	16
M. Žitnik: Čarodejke (XXII.)	17
Vladimir Kos: Pesmi	19
Peter Merku: Iz spominov na starše (XXXVIII.)	20
Ivo Jevnikar: Slovo Ivana Božiča in Škrbina 2004	22
Novi predsednik slovenskega parlamenta France Cukjati	25
Mitja Petaros: Barvani kovanci	26
Vladimir Kos: Se me spominjaš še?	28
Bruna M. Pertot: Goba	29
Multimedijski slovar Slovenske prosvete	31
Samo Resnik: Mariborska drevesa	32
Antena	33
Knjižnica Dušana Černeta (58)	39

Na platnicah:

Mala galerija Mladike (Ivan Žerjal)

Priloga: RAST 06 - 2004

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307

urednistvo@mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z. o.z.
Reg. na sodišču v Trstu št.193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 3,00 €. Celoletna naročnina za Italijo 24,00 €; nakazati na poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst. Letna naročnina za Slovenijo in druge države 25,00 € (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti 30,00 €.

Tisk: Graphart snc - Trst

sporočilo uprave

MLADIKA V NOvem LETU 2005

Vsem bralcem in naročnikom sporočamo, da bo Mladika ohranila v novem letu iste cene kot letos.

Vsem, ki bodo naročnino 2005 poravnali do 31. januarja 2005, ponujamo po izbiri v dar eno od publikacij, ki smo jih nakazali na tretji strani platnic (po razpoložljivosti zaloge posameznih knjig).

Naročnino poravnate lahko po našem poštnem računu s priloženo položnico ali pa tudi osebno na upravi Mladike, ulica Donizetti 3 v Trstu od ponedeljka do petka med 9. in 17. uro.

Spominjamo vas, da so naročnine za leto 2005 sledeče: celoletna naročnina za Italijo 24,00 €; naročnina za Slovenijo in druge države 25,00 € (ali enakovreden znesek v tuji valuti); po letalski pošti 30,00 €. Plačniki v tujini lahko plačate s čekom ali po banki na:

**Zadružna kraška banka -
Banca di Credito Cooperativo del Carso**
t. r. 16916
SWIFT: CCTSIT2T

ZNAMKE VSEH VRST IN ODRABLJENE TELEFONSKE KARTICE

Dragi prijatelji misijonov, iskreno se vam zahvaljujem za pomoč, ki ste mi jo izkazali pri moji akciji, ki se še nadaljuje. Znamke in telefonske kartice še naprej lahko pošljete na moj naslov:

**Franc Saksida, Ulica Biasoletto 125,
Trst - Trieste, Italia.**

Obenem pa vam voščim in želim srečen božič ter obilo blagoslova in božjega varstva v novem letu 2005.

SLIKA NA PLATNICI: Tržaška trgovinska zbornica je v sodelovanju z Narodno in študijsko knjižnico v Trstu priredila v atriju Borze razstavo Pahorjevih del, v dvorani zbornice pa lepo obiskano srečanje s pisateljem, katerega je predstavila prof. Tatjana Rojc (foto KROMA).

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Liljana Filipič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Peter Černic, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Sara Magliacane, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Andrej Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Spremembe v Sloveniji

Slovenija je končno dobila novo vlado, ki je posledica dokaj korenite spremembe politično-idejne usmeritve volilcev v Sloveniji. Premor med razglasom izida volitev in umestitvijo nove vlade je morda predolg, ker se v prehodnem času (in že prej med volilno kampanijo) ne more nič premakniti. Koalicijo sestavljajo pomladne stranke in "upokojenci", vlado pa bo vodil Janez Janša, ki ne bo imel lahkega dela, saj njegov mandat skoro sovпада z vključevanjem Slovenije v EU ter še posebej z vstopanjem v evropski monetarni sistem. Obdobje pred uvajanjem evra bo posebno pomembno, ker bo treba strogo nadzorovati inflacijo in zadržati državni primanjkljaj v točno definiranem obsegu. To pa pomeni omejevanje javnih stroškov in nadzor plač, z drugimi besedami: manj naročil za podjetja in zmanjšanje potrošnje. Eno in drugo dokaj nepopularno, ker izpostavlja vlado in ministre kritikam ekonomskih krogov in negodovanju državljanov. To bo našlo nagel odmev pri opoziciji in še zlasti v tisku, ki je še daleč od tega, da bi bil nepristranski, čeprav še tako kritičen spremljevalec javnega dogajanja v Sloveniji. Janša ima vsekakor na ključnih ministrstvih sposobne ljudi, katerih prva naloga bo vrniti ljudstvu zamajano zaupanje v politiko in njene ljudi. To bodo seveda dosegli - in s tem tudi potrebni konsenz -, če bodo v doglednem času in v skladu z možnostmi ustvarili osnove za socialno državo z otipljivo občutljivostjo do brezposelnih in najbolj potrebnih. Slovenijo še čaka tudi dokaj zahtevna privatizacija nekaterih sektorjev prejšnjega družbenega gospodarstva.

Kaj si slovenske manjšine lahko pričakujejo od sprememb v matici? Prve izbire so obetavne, saj je državni zbor že pred sestavo vlade preoblikoval dosednji organ za odnose z manjšinami v urad, ki bo v pristojnosti vladnega predsedstva in ga bo vodil državni sekretar. To je pomembna novost, ki zagotavlja manjšinam sogovornika v samem centru oblasti in hitrejšo ter učinkovitejšo reševanje problemov. Za tako rešitev se je med drugim tudi zavzel manjšinski koordinacijski organ SloMaK (ki povezuje slovenske manjšine v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem) na svojem zadnjem zasedanju. Tudi stališča, ki so jih stranke med pogajanja za sestavo koalicije zavzele o manjšinah, tako slovenskih zunaj Slovenije kot italijanske in madžarske doma, predstavljajo jamstvo za pravilne in korektne odnose, ki bodo manj rutinski kot doslej. Manjšine pričakujejo pozornost in več moralne in materialne podpore, predvsem pa večje, trajno in sistematično vključevanje manjšinskih kulturnih in šolskih ustanov ter gospodarskih organizacij v odgovarjajočo mrežo javnih ustanov v matici, kar pomeni večji pretok informacij v obe smeri, več sodelovanja in izmenjav v obojestransko korist. Taka drža pospešuje tudi sodelovanje med manjšinami, kar pomeni lahko tudi pozitiven vpliv na odnose med državama. Slovenske manjšine tudi pričakujejo, da bo vlada znala s primernimi ukrepi spodbujati večji interes slovenskih medijev do dogodkov in problemov, ki zadevajo življenje manjšine, kar navsezadnje tudi prispeva k utemeljevanju in utrjevanju večkrat prešibke slovenske identitete. Morda bo v tem smislu kaj prispevala tudi naša "čupa", ki je prav v teh dneh končno dobila trajno in vzorno razstavno mesto v novem Slovenskem etnografskem muzeju.

Adrijan Pahor

Goriška po 1. maju 2004

Velika pričakovanja glede vključevanja Slovenije v evropske integracijske procese so še posebno na slovenski strani po večmesečnem odštevanju, umetnih ognjih, valu navdušenja, ki je sledil 1. maju, počasi polegla. Nekateri slovenski entuziasti so si sicer hiteli zamenjati staro evidenčno tablico z novo, evropsko, zdelo se je, da so se čez noč prelevili v polnopravne evropske državljane, že itak najbolj "odprta meja" naj bi dokončno padla (govorilo se je že, da bodo odstranili vso železno ograjo od mejnega prehoda na Erjavčevi cesti tja do solkanskega bloka), ljudje in blago naj bi končno prosto krožili, skratka obetala se nam je velika sprememba, sprememb pa, vsaj tako očitnih, danes še ni videti, lahko bi rekel prej obratno, da si nekateri, še posebno nam nenaklonjeni politični krogi, sprememb ravno ne želijo.

Kljub vsemu je zrušenje mejne pregrade vsaj pred novogoriško železniško postajo oziroma t. i. Transalpino in postavitve Vecchietovega mozaika prav na meji med državama poželo veliko zanimanja in to na evropski ravni, saj še zdaj vidimo radovedneže ali pa celo organizirane izletnike iz najrazličnejših evropskih držav, ki tam okoli radi postopajo in si ogledujejo edinstveno zanimivost: označene meje tam de facto ni in marsikdo, morda tudi zaradi napačnih informacij, misli, da lahko po mili volji prestopa mejo. Tudi prenekateri italijanski državljani so se uštel ob novici, da kontrole ni več, samozavestno prečkali mejo in se brž znašli pred sodnikom za prekrške. Sicer pa je danes vse težje ob prestopu meje; resda so nekateri prehodi postali mednarodni in so zato tudi dalj časa odprti, vendar so pregledi natančni in včasih izrazito fiskalni. Medtem ko se formalnosti pri italijanskih finančnih stražnikih niso kaj dosti spremenile (razen redkih primerov), se slovenskega prehoda ne da prekoračiti brez veljavnega osebne dokumenta. Če je kolega že nekaj let prečkal mejo z zapadlo propustnico ali pa celo s hčerkino, se mora danes obrniti nazaj, tudi če je izkaznica potekla šele včeraj. Dogaja se, da sam prečkam mejo tudi trikrat na dan, slovenski policisti me že poznajo, vendar mi vsakič sicer prijazno pogledajo v dokument in kontrolirajo njegovo veljavnost. Iz tega zornega kota smo torej na slabšem. Pa tudi glede ostalih projektov, načrtov, pobud ni kaj bolje. Tisto, kar je bilo že utečeno, se pravi kulturno sodelova-

nje, pa še to predvsem med slovenskimi ustanovami tostran in onstran meje, še vedno uspešno deluje ali pa se celo še pogloblja. O drugih projektih, gospodarskih, zdravstvenih in turističnih pa ostaja, za zdaj, še vse na papirju. Recimo tisti v zvezi s čezmejnimi zdravstvenim sodelovanjem med šempetrsko bolnišnico in goriško splošno bolnišnico: marsikoga to sodelovanje moti in to ne samo v desničarskih krogih italijanske krajevnne politike. V političnih krogih vlada bojazen, da bi goriška ustanova ne bila deklasirana na drugorazredno raven, istočasno pa želja, da bi bila bolnišnica Janeza od Boga čimprej dograjena. Spričo političnih in ekonomskih interesov, ki so povezani s tem načrtom, ostajata čezmejni načrt za zdravstvo ter njegova čezmejna in evropska vloga le pobožni želji. Ali pa zamisel o sodobnem turizmu na Goriškem, ki naj bi mu bile zdajšnje meje pretesne ali celo v oviro. O tem je bila na goriški pokrajini organizirana pred nekaj tedni okrogla miza pod pokroviteljstvom videmske univerze, goriške občine in pokrajine. Vsi govorniki so si bili edini, da so meje ovira za turizem, da je celostna turistična ponudba osnovana na čezmejnem sodelovanju in da je ustanovitev Evroregije predpogoj za razvoj, sodelovanje, promocijo celotnega teritorija, ki ga sedaj meje ločujejo. Ustanovitev Evroregije pa ni enostavna zadeva, saj so z njo povezani pravni, institucionalni, ekonomski in narodnostni problemi, na katere so nekateri primorski intelektualci že večkrat javno opozarjali. Zanimivo pri vsem tem je dejstvo, da o omenjenih projektih različni strokovnjaki razmišljajo različno: človek se ne more otresti občutka, da je za nekatere italijanske politike in gospodarstvenike tovrstno sodelovanje nekakšen trojanski konj oziroma načrtno širjenje in uveljavljanje italijanskega kapitala čez mejo, se pravi nekakšna manus longa dolgoročne povojne italijanske politike do tistih ozemelj, ki jih je Italija zasedla po prvi svetovni vojni oziroma zapustila po drugi. Po drugi strani pa slovenski politiki večkrat brezglavo in naivno silijo v velikopotezne načrte, ki bodo sicer prinesli dobiček maloštevilnim, širši skupnosti in njenim interesom pa izgubo. In ker so v evropski družini narodov Slovenci bolj malo vplivni (beri zgodbo o uradnem, ne domačem zapisu valute evro), jim zaupati brez vsakršnih pomislekov ravno ne gre.

Alenka Bezlaj

Hermina

Novela, priporočena na literarnem natečaju Mladike za leto 2003

Čudno je, ko se po dolgih, zares dolgih letih srečaš z ljudmi, ki si jih poznal v mladosti. Veliko let je preteklo od takrat, bolje je sploh ne računati. Seveda sem vmes sem pa tja slišala o Cvetki in Pavlu, v majhnem mestu živimo, prej ali slej srečaš ljudi, ki koga od njih poznajo. O njem, Pavlu Sintiču, sem nekoč brala v časopisu, bil je zgodovinar, enkrat je bil objavljen njegov članek, spet drugič pa članek o njem. Cvetka pa je bila celo na televiziji, objavila je knjigo o zdravilnih rastlinah, ki rastejo na Slovenskem. Knjigo so zelo hvallili, kljub strogo znanstvenemu pristopu naj bi bila napisana poljudno in vsem razumljivo.

Cvetka se je pisala Gorjanc ali Hribar, ne morem se spomniti. Nekaj z gorami. Stanovali so v bližini, dve hiši naprej. Bloki so tedaj imeli skupno dvorišče, otroci iz vseh hiš smo se igrali tu, jasno, da smo se poznali med seboj. Pri njih doma sem bila samo enkrat. Tedaj mi je njena mama, zelo lepa črnolasa gospa, razkazala otroško sobo. Cvetke ni bilo zraven, najbrž sem jo prišla iskat, pa je ni bilo doma. Soba, ki si jo je delila s sestro in dosti mlajšim bratom - starejši je imel svojo sobico -, me je presenetila s svojo lepoto. Pohištvo je bilo resda staro in znešeno z vseh vetrov, bilo pa je prepleskano s svetlo plavim lakom, zavese in posteljna pregrinjala pa so bili rumeni s plavim vzorcem. Zdelo se mi je čudovito letpo, toliko bolj, ker sem nekaj tednov prej slišala od neke večje punce, da imajo pri njih doma nered in vse razmetano, ker je njihova mama lena in skrbi samo zase. Nič takega nisem opazila, lepa gospa, ki je bila njena mama, mi je bila všeč, bila je prijazna, nobenega nereda ni bilo, sigurno je bil pri nas doma večji nered, kar pa ni bilo nič čudnega. Če so imeli pri Ljubici štiri otroke, jih je bilo pri nas šest, in čeprav je bilo naše stanovanje veliko, je bilo vseeno premajhno za tako številno družino.

Cvetka je imela prijazen, za moje pojme celo preveč prijazen način govorjenja, in je bila prav gotovo zelo lepo dekle. Lepa na isti način kot njena mama: črni lasje, gladka in čista polt, pravilen okrogel obrazek. Sneguljčica skratka. Kot otrok pa tega nisem opazila niti se mi ni zdelo važno. Kasneje, v puberteti, pa je bila za naše takratne norme itak predebeli. V času moje mladosti je moralo biti dekle košče-

no in čimbolj tenko v pasu. Pa ne, da bi bila Cvetka debela, nikakor ne. Če gledam nazaj, je bila najbrž popolnoma somerna, natanko taka, kot je treba.

Če gledam nazaj, sploh marsikaj vidim drugače. Cvetkino prijaznost, ki je tako odstopala od govorjenja vseh nas, ki smo se vsevprek drli, vpili in se prepirali, vidim zdaj v popolnoma drugačni luči. Skoraj vsaka naša igra se je končala s preprirom in vpitjem, spominjam pa se, da se Cvetka ni nikoli prepirala, vsakič, ko je prišlo do tega, je pobrala za roke sestrico in bratca in ju odpeljala domov. Zdaj vem, da je bila bolj vzgojena od vseh nas, ki smo bili prava sodrga, saj pa se tudi res ni nihče zmenil za nas. Ubogati smo že morali, to je res, a večinoma ni imel nihče od odraslih časa, da bi se kaj dosti ukvarjal z nami, in ko smo opavili vse, kar so nam naročili, smo bili svobodni kot ptički.

Ko sem prišla iz nerodnih let, nekako v šestnajstem letu, sem naenkrat postala čedna, vsaj tako so mi vsi govorili, in čeprav nimam nobene fotografije iz tistega časa, verjamem, da je bilo res tako. Takrat Cvetke nisem več dosti videla, bila je dve leti mlajša od mene, kar je pri tej starosti že generacijska razlika.

S Pavlom, Cvetkinim kasnejšim možem, je bilo drugače. V gimnaziji je bil letnik pred mano, tam so bili fantje, ki smo jih punce iz našega razreda zares občudovale. Naši sošolci so bili v primeri z nami še otroci, in tako smo škilile in občudovale fante iz višjih letnikov. Videla sem ga samo med odmori na šolskih hodnikih in na redkih proslavah ob državnih praznikih. Vendar se spominjam dveh let, ali pa so bila morda celo tri, ko mi je bil neprestano pred očmi. Ob misli na njegov drzni mladi obraz, s čopom las na čelu, začutim še danes čudno ganjenost, v grlu se mi zadrigne, kot bi mi šlo na jok. Še danes, čeprav je od takrat minilo veliko let in ostaja ljubezen in vse, kar je povezano z njo, le še v spominu. Odloženo, nepotrebno, vrženo proč.

Čemu se takrat nisem bolj potrudila? Navsezadnje nisem bila grda in kar nekaj fantov se je vrtelo okrog mene. Ne vem, zakaj, vendar me je bilo sram. Vedela sem, da je to, kar čutim do Pavla, čisto prava, resnična ljubezen, vendar tega za nič na svetu ne bi nikomur povedala. Norčevanje iz tega bi se mi

zdelo hujše od smrti. Skrivala sem, bala sem se, da bi kdorkoli samo zaslutil in bi bila izpostavljena posmehu. Saj je bil vendar nedosegljiv, tako neskončno daleč nad mano.

Vsako soboto je bil ples v Narodnem domu, v zadnjem letniku sva s sošolko ob sobotah hodili tja in nekajkrat je bil tam tudi Pavel. Ni me opazil, so me pa drugi, in čeprav sem imela srce polno Pavla, nisem bila imuna za osvajanje, celo nekaj tolažbe sem našla v tem.

Resnične ljubezni me je bilo sram, igrati ljubezen je bilo enostavneje. Tu nisem bila ranljiva. Hoditi s komerkoli je bilo treba, in tako sem začela hoditi s svojim kasnejšim možem. Bil mi je še kar všeč, spremljal me je domov, poljubila in mečkala sva se pred vrati, kaj več pa mu nisem pustila. V dobro sem mu štela, da ni silil vame.

Tisto več se je zgodilo šele po maturi. Takrat sem bila že povsem prepričana, da ga ljubim, védenje, da ni tako, je bilo pokopano prav na dnu srca, v luknji, zapti s pokrovom, kamor sem tekom let odlagala vse sentimentalnosti, romantiko in sanjarije.

Koliko napak naredi človek v življenju! Saj, najbrž ne vsi, zdi se, da nekateri kar srečno prekrmarijo svojo barko z enega na drugi breg. Jaz sem kar nekajkrat zgrešila smer in nekajkrat padla v morje. Šele zdaj, na stara leta, pluje moja barka mimo spokojno, morda bi bilo treba obnoviti jadra in prebarvati krov, a najbrž se ne spleča, saj drugi breg ni več daleč.

Koliko napak sem naredila v življenju! Res, tale gospa jih je naredila še več kot jaz Komaj en teden se pozna, pa mi že pripoveduje svoje težave - takole sem morala nekoč jaz moriti svoje znanke. Sediva na ogromnem deblu podrtega drevesa na vrhu travnate vzpetine, Marica in Sonja medtem nabirata zvončke. Po mojem sta obe že stokrat slišali za Brigitine probleme, poznali sta jo že davno pred mano. Še preden sem jo spoznala, mi je Marica pripovedovala o njenem možu, ki da preveč pije, čeprav je sicer priden in doma veliko naredi, in le nekaj dni nazaj mi je Brigita pripovedovala zadovoljno, kako svojega moža kljub napakam ljubi. Ko bi se le hotel poboljšati, a morda se bo, obljubil je. Zdaj pa je vsa obupana, njen Jože že nekaj dni prihaja pijan domov, grozi, da jo bo pretepel ali celo ubil, tudi udaril jo je, ko je preveč jezikal. Ne da se pogovarjati z njimi, pravi. Rada bi se pogovorila z njim, pa ne gre. In nato: Samo miru si želim.

To je njen tretji mož, tudi prva dva sta pila. Morda pa je rabila točno takega. Ja, tudi o tem sem že razmišljala, pa se mi bolj zdi, da sem se samo panič-

no bala biti sama. Take vrste moške je najlaže dobiti, in dokler niso popolnoma zapiti, so tudi najbolj odprti. In tudi najbolj simpatični, če si morda opazila. Zasmem se. Še kako prav ima. Spomnim se svojega prvega moža, očeta mojega sina. Bil je dober in mehak človek. Ni bil ravno to, čemur pravimo pijanec, ali pa takrat še ni utegnil postati. Ubil se je z avtom, vozil je pijan kot že velikokrat prej.

Brigita misli, da nima izhoda ... Kaj nima hiše in visoko pokojnino? Res je, hišo sta kupila s prejšnjim možem. Nikoli ne bo šel stran. To je že rekel. Da je preveč njegovega dela vložena v hišo. In to je res. Res je veliko naredil v hiši. Če se ločim, naj hišo potem prodam? In se selim na stara leta?

Njej se zdi, da je v brezizhodnem položaju, jaz pa vem, da to ni res. Izhod je vedno, vendar ga začneš iskati šele takrat, ko ti ostaneta le dve možnosti: da narediš samomor ali pa znoriš. Tako daleč sem prišla jaz v svojem drugem zakonu. Pred tem sem kar nekaj let morila prijateljice s svojo stisko in hotela od njih potrditev, da je položaj zares brezupen. Stanovanje ni bilo moje, plačo sem imela majno. Ja, ta druga poroka je bila moja kapitalna napaka v življenju. Tako je pač bilo, mlada sem ovdovela, imela sem majhnega sina in malo denarja, nikakor nisem bila pripravljena preostanek življenja preživeti sama. S pitjem sem že imela izkušnje, z nasilnostjo pa ne, sama ne vem, kaj je hujše, najbrž oboje skupaj. Moj drugi mož ni pil, ali vsaj ne veliko, pa se mu je kljub temu posrečilo spremeniti moje življenje v pekel.

Tule, kjer sediva z Brigito, je prelepo. Maričina vikendica se ne vidi od tod, na drugi strani pobočja je. Stara hiša je to, tik pod vrhom hriba, bolje hribčka, enega od mnogih, vsa pokrajina je valovita, travniki, grmičevje, vmes kaka njivica, prelepo. Samo enkrat prej sem bila tu, že dvajset let je tega, Pavel je bil takrat še otrok.

Marica je tri leta mlajša od mene in kot otroka sva si bili neprestano v laseh. Ko sem odrasla, je bilo bolje, čeprav v prav prisrčnih odnosih nisva bili nikoli. Včeraj je smeje pripovedovala, kako mi je v mladosti zavidala mojo vitkost in to, da so se fantje kar naprej vrteli okrog mene. To si je izmislila ali pa domišljala, jaz se ničesar takega ne spomnim. Poročila se je s fantom, ki je bil na pogled čisto neopazen, izkazal pa se je za dobrega moža. Imela je dva otroka, fanta in dekle, oba sta bila uspešna v šoli, oba sta doštudirala. Videli pa sva se bolj poredko. Zdaj je vdova in materialno precej na boljšem od mene. Lahko je velikodušna, pa še potrebuje me, avto imam, ona pa nikoli ni naredila šoferskega izpita. Če je po moževi smrti hotela na vikendico, je mora-

la prositi za prevoz enega od otrok. Skoraj prepričana sem, da je moj stari in neugledni avto glavni razlog, da sem tu. Morda se motim, navsezadnje sicer zelo ljubeča družina nismo bili, sprti pa tudi ne. Obe sva bili sami, tudi Maričini otroci so že odšli od doma, čemu ne bi na stara leta držali skupaj.

Brigita pa je domačinka, iz vasi, njena hiša je malo nižje od Maričinega vikenda, skoraj nova hiša je to, prostorna in lepo opremljena. A poznata se tudi iz Ljubljane - obe hodita k umetnostni zgodovini na tretji univerzi. Zato ti to pripovedujem, ker vem, da si tudi ti že marsikaj doživela. Tako, zdaj sem že modra starka, ki poslušša in daje nasvete. Za hip se res počutim tako. Naenkrat pa je imam dovolj, Brigitte in njenega nakladanja. Tudi jaz imam probleme, navsezadnje.

Zahladilo je. Sonja in Marica se vračata s polnimi rokami zvončkov. Potem zazvoni telefon, v žepu ga imam, navadno ga ne nosim s sabo, zato se ne zmemim zanj. "Tebi zvoni," mi pravi Brigita.

Odkar se je oženil, sem sina videla le poredko. Verjetno sem zato toliko govorila, kadar je prišel na obisk. Poslušal me je s prizanesljivim nasmeškom, zaradi katerega sem se počutila majhno. Natanko sem vedela, kaj pomeni ta nasmešek: da mora potrpeti z mano, potrpeti zaradi nekdanjih časov, ko sva si bila blizu, ko sploh nisva imela nikogar razen drug drugega. Jaz sem bila še vedno v tistih časih, zame je še vedno pomenil vse na svetu, edina stvaritev, na katero sem bila ponosna, edini človek, ki sem ga imela, moja edina opora. Pa je že zdavnaj pripadal drugačnemu svetu, kamor nisem imela dostopa. Ni imel otrok, ki bi mi pomagali, da bi vsaj malo sodila tudi v njegov svet. Samo stara, neumna ženska sem bila, ki se ne zna prav obnašati.

"Poslušaj še malo mene," je rekel. "Otroka bom imel."

Razveselila sem se, iz mene se je spet usul plaz besed.

"Poslušaj me do konca," me je prekinil. "Poročil se bom."

"Saj si že poročen," sem rekla prepadeno.

"Ločujem se. Ko bi me vsaj enkrat hotela poslušati. Nekaj te prosim." Zdaj sem zares ostala brez besed.

"Ti poznaš Sintičeve. Prositi te hočem, da greš z mano k njim na obisk." Malo je povzdignil glas. "Lahko to napraviš zame?"

Za Vesno je torej šlo. Cvetkina hčerka je bila alpinistka, vedela sem, da jo Pavel pozna, kaj več pa nisem vedela. "Ne poznam jih," sem rekla. "Njeno mamo sem poznala še kot otrok, pozneje pa ne več."

"Čigavo mamo?"

"Vesnino. Saj gre za Vesno, ne?" Čudno me je pogledal, ni mu bilo prav, da sem to rekla, vendar mu je šlo na smeh.

"Njen oče je hodil na isto gimnazijo kot ti, sama si mi to povedala." Res me je pred kratkim spraševal o Sintičevih, vedela sem tudi, da je nekajkrat plezal skupaj z Vesno.

"Pa ne v moj razred. Najbrž sploh ni vedel, da sem na svetu." Nisem vedela, kaj naj rečem. "Malo več mi povej!"

Vzdihnil je. Ni imel več posmehljivega nasmeška. Bilo je še slabše: vidno mu je bilo zoprno, da mora govoriti z menoj. Mnogo tega, kar mi je povedal, sem že slutila.

"Rad bi, da greš z mano k njim na obisk. Ne poznajo me še. Jaz sem še poročen. Pa tudi če bi bil že ločen ... Bojim se, da njenim staršem ni prav, da hodi z mano."

Strah me je postalo. Gledala sem ga, lep moški je bil, visok in črn, prijetnega nastopa, lepih manir. Kaj je možno, da bi kdo lahko pomislil, da ni dovolj dober za njegovo hčer?

"Kaj se ne bojiš, da ... se ne bom prav vedla?" sem ga vprašala, saj sem v njegovi prisotnosti imela vedno občutek, da vse napravim narobe.

Pogledal me je brez vsakega izraza. "Saj včasih znaš biti čisto prijetna," je rekel. "Ti ju samo pripričaj, da sem dober fant, da ... da sem se pač nepremišljeno oziroma prekmalu oženil, in da ..."

"Jaz Vesne še nisem videla," sem se spomnila. "Da bi bila ona meni všeč, očitno ni potrebno."

Ni se hotel razjeziti. "Hotel sem jo pripeljati vendar ... Poročen sem še."

Ni bil več posmehljiv. Malo jezen je bil, vendar si ni upal pokazati.

"Kako pa gleda Nuša na to?" Kar bleknila sem, čeprav sem vedela, da se bo razjezil. Re se je.

"To se te ne tiče," je rekel jezno. In še: "Morda te res ne bi smel peljati tja. Jasno je, da boš zinila kaj neprimernega."

Tudi meni je bilo to jasno. A očitno je bilo zanj važno, da grem z njim. Poskušal se je pomiriti.

"Nuša je odrasla oseba in tebi ni prav nič treba skrbeti zanjo," je dejal razdraženo, čeprav na videz mirno. Očitno sem dregnila v bolečo točko.

Jaz Nuše nisem preveč marala, čeprav nisem imela nič proti njej. Če bi imela vnuke, bi bilo najbrž drugače. Nič nisem imela proti njej, samo ... Pavel zaradi nje ni bil več moj. Seveda sem vedela, da tako mora biti, da enostavno ne more biti vedno moj mali fantek. Res pa je bilo, da se mi je dejansko od-tujil šele po poroki.

Vnuk. Bog, kako sem želela, da bi Pavel imel otroka. In to bo tudi Cvetkin in Pavlov vnuk. Pravzaprav v glavnem Cvetkin in Pavlov. Moj bo samo toliko, v kolikor se mi bo uspelo zblížati z njo.

Strašno tremo sem imela, ko sva se nekaj dni nato peljala proti Kosezam. Imela sem tremo že dan pred obiskom, med vožnjo tja, pa tudi potem. Nerodna bom prav gotovo, zaradi strahu, da bom zinila kaj narobe, se bo to še toliko bolj zagotovo zgodilo. Bala sem se sinove kritike, bala tega, da me bo obsodil, da sem jaz kriva, če ga Vesnina starša ne bosta marala.

Da Sintiča na srečanju ne bom videla, sem zvedela že par dni prej, bil je v Paklenici na mednarodnem srečanju alpinistov. Med vožnjo pa sem zvedela, da tudi Vesne ne bo, tudi ona je šla z očetom. To mi ni bilo prav: kaj zaboga bova počela midva s sinom pri Cvetki, s katero se nisva videli že toliko časa, da se gotovo niti ne spominja, da sva se kdaj sploh poznali? In potem Nuša. Prijetno bitje je bila, dobro je vplivala na okolico, najbolj privlačen je bil njen glas, res, kar zaljubil si se vanj, zvonek na čisto poseben način. Gotovo je imela veliko zaslug za to, da je Pavel prenehal z ekstremnim plezanjem in se bolj posvetil službi in študiju, njegov doktorat je sigurno njena zasluga. Seveda pa nista imela otrok in Pavel je moral biti pošteno zaljubljen.

“Zakaj nisi obiska prestavil, če ni ne Vesne ne njenega očeta?”

Ni takoj odgovoril. Zavila sva na parkirišče v Kosezah.

“Ker me je njena mama hotela spoznati. Ker je Vesna že v četrtem mesecu, jaz pa sem še vedno poročen in še vedno stanujem pri svoji ženi. Ničesar še nisem ukrenil.”

“Kristus!” sem rekla. “Zakaj pa to ... Kaj bi se sploh rad ločil?”

“Zamočil sem, vem,” je odgovoril. “Vendar sem odlašal. Nimam kam iti, razen morda k tebi nazaj. To pa ni rešitev, saj pri tebi ni prostora za še eno družino.”

“Nekaj drugega sem te vprašala.”

“Želim si, da bi sploh ne bil poročen,” je rekel. “A ločitev ... Rad bi se poročil z Vesno in živel z njo, imel otroke in vse drugo. Zoprno pa mi je vse ostalo, saj veš, kaj mislim.”

Seveda sem vedela. “Pri teh stvareh je vedno nekdaj prizadet,” sem rekla. “Tu se ne da pomagati.”

Lepo je bilo pogledati mojega Pavla, lep fant je bil. Moški, ne fant, če naj govorim po pravici, in tudi moj ni bil nič več. Kaj naredi čas! To sem mislila, ko sem ga gledala, in to sem pomislila, ko sem ugledala Cvetko. Priletna debelušna gospa, nikakor

ne grda, prav gotovo ne, a kje je bila Cvetka nekdanjih dni, črnolasa, črnooka, rdečelična Sneguljčica? Lase je imela sive, čeprav je bilo vmes tudi nekaj črnih, obraz ni bil več punčkast, inteligenten obraz je bil to. Seveda, Cvetka je bila profesorica biologije, napisala je knjigo o zdravnih rastlinah, daleč uspešnejša je bila od mene. Kaj pa jaz? Sama sebi sem se zdela kar v redu, in res se nisem zredila, to pa je bilo tudi vse. Spomnila sem se fotografije, kjer sediva s Pavlom na vrhu Debele peči, enajst let mu je bilo, meni pa nekaj čez trideset. Bog, kako ljubka sva bila na tisti sliki. Kar verjeti ne morem, da je bil tisti čedni ženski obrazek zares moj. Iz fantka na sliki je postal lep in uspešen moški, jaz pa sem se spremenila v staro babo (in Cvetka seveda tudi, pa naj je bila še tako prijetna na pogled).

Prijetna je bila, in ljubezniva tudi. “Hermina,” je rekla, “prav nič se nisi spremenila.” Jaz sem ji zatrdila isto in vedela, da ne eno ne drugo ni bilo res. Zamerila sem ji, da bo ocenjevala mojega sina, da se bo moral opravičevati pred njo. Če ne bi šlo za mojega Pavla ... Obe sva zrasli v času, ko bi bil njegov položaj neopravičljiv, vsak moški, ki bi varal svojo ženo, imel otroka z ljubico in se ne bi niti poskušal ločiti, bi bil zame baraba. Tudi Cvetka je morala biti takega mnenja. Vsa njegova lepota in uglaženost mu pri tem ne moreta nič pomagati. Čutila sem, da sem jaz zato tu.

Bila sem v zadregi. Zdi se mi, da zaradi Pavla. Ko bi bili s Cvetko sami, bi hitro našli stik. Obujali bi spomine, spraševala bi jo, kaj je z njeno sestro in bratom. Imela je sicer dve sestri, a spominjala sem se samo Zalke, ki je bila le malo mlajša od nje, najmlajše punčke pa se sploh nisem spominjala, pa tudi v resnici je nisem dosti videla, niti tega, ali je bila to zares punčka ali pa je imela morda še enega bratca, se ne spominjam povsem zanesljivo. A najbrž bi bila vseeno v zadregi, saj gospa, ki naju je s Pavlom sprejela, ni bila več deklica iz mladosti, uglašena gospa je bila to, niti to, ali naj jo tikam ali vikam, mi ni bilo jasno, dokler me ni nagovorila.

Morda je bila tudi Cvetka v zadregi. Kaj lahko, da se je tudi pri njej prirojena in privzgojena prijaznost mešala z nenaklonjenostjo in odporom do naju. Videti ni bilo. “Ti si torej Pavel,” je rekla. “Veliko sem že slišala o tebi. Kar tikala te bom, čeprav še nisva v sorodu in morda tudi nikoli ne bova.”

“Vsekakor upam, da bova.” Zdaj je bil v zadregi Pavel.

“Otroci itak delajo po svoje in se ne ozirajo na starše, vendar moram priznati, da mi ni prav nič všeč, da ima moja hči razmerje s poročenim moškim, pa čeprav ji je obljubil, da se bo ločil. Skoraj bi

rajši videla, da ima otroka sama, kar jo najbrž itak čaka. Ali pa se motim?"

"Motite se," je rekel Pavel. "Prav gotovo se bom poročil z Vesno."

"Ker bo imela otroka, ne? Prej nisi nikoli pomisli na to?"

Pavel je molčal. Če bi ga jaz vprašala kaj takega, in to bi se prav gotovo zgodilo, ko bi za Vesno vedela že prej, bi mi ostro odgovoril, da je to njuna stvar, da se me to ne tiče. Zdaj pa je samo povešal glavo.

Najbrž bi morala biti tiho, a moja napaka je, da se oglasim ob nepravem času in vedno rečem kaj neprimernega. Rekla sem: "Cvetka, ti ne poznaš njegove žene." Pavel se je zganil, zbala sem se že, da me bo ostro prekinil, vendar se je znal zadržati. "Kaj mi hočeš povedati?" je vprašala Cvetka.

"Nuša, to je njegova žena, je takšno dobro bitje," sem poskusila razložiti, "da si težko predstavljaš, da bi ji lahko naredil kaj hudega ali jo sploh kakorkoli prizadel. Pavel mora biti zelo zaljubljen, da ..."

Pavel me je prekinil. "Nikoli je nisi marala," je rekel.

Cvetka je gledala zdaj mene zdaj njega. Nič ni rekla, a nenadoma se mi je zazdelo, da naju gleda z malce večjo naklonjenostjo in da morda nisem rekla nič tako strašno neumnega. Ali pa sem? Zdelo se mi je, da se Pavel zadržuje, da me ne bi ozmerjal.

"Otrok nimaš?" je vprašala Cvetka.

Pavel je odkimal. "Zakaj? Jih žena ne more imeti?"

"Ne vem," je rekel Pavel. "Enostavno sva se odločila, da še nekaj časa počakava. Morda sva podzavestno vedela, da nisva drug za drugega."

To je bilo najbrž tisto, kar je bilo treba reči. Ozračje je postalo bolj sproščeno.

Pavla sem zares občudovala. S prijetnim, mirnim in simpatičnim glasom je razlagal svoje načrte. Da misli najeti stanovanje. Stanovanje, ki sta ga z ženo kupila in ga še odplačujeta, bo pustil ženi in svoj del še naprej odplačeval. Da hvalabogu dobro zasluži, sčasoma bo še več, tako da upa, da bo vse v redu. Prijeten, simpatičen, odgovoren moški. Vsaj name je napravil tak vtis.

Če sem mislila, da bom lahko poklepetala s Cvetko o starih časih, sem se motila. Pavel se je kar kmalu poslovil. Komaj sem jo utegnila povprašati po bratih in sestrah (najmlajša ni bila sestra, ampak bratec - zdaj sem se tudi sama spomnila, da je bilo tako, tak kodrolas, ljubek fantiček je bil, zares je bil videti kot deklica).

"Kako to, da je šla Vesna na odpravo, če je v četrtem mesecu?" sem vprašala Pavla, ko sva se peljala domov.

"Nobena odprava ni to, spet nisi poslušala. Mednarodni tabor je. Prevajalka je. Za španščino in francoščino."

Ni bil najboljše volje, vendar očitkov ni bilo. Tiha sem bila. Veliko sem ga še hotela vprašati, vendar sem se bala, da se bo razjezil, in tako sem bila raje tiha.

Vnuka bom imela! Samo to je bilo важно.

"Tebi zvoni," pravi Brigita.

Prenosnega telefona ponavadi ne nosim s sabo, razen v hribih. A tu ni telefona in Sandi je hotel, da sem dostopna ob vsakem času. Sandi je tudi edini, razen Pavla seveda, ki ima številko. Prepričana sem, da kliče Sandi.

Pa ni Sandi, Pavel je. "Stari Sintič se je pone srečil. Z avtom." Glas je zaprepaden.

Onemim. Ženski strmita vame. "Pavel se je pone srečil," rečem. Marica zakriči in mi hoče vzeti telefon.

"Ne moj Pavel, Pavel Sintič, alpinist. Saj veš kdo. Pavel je telefoniral."

Olajšanje. Ženske me gledajo, kot da nisem čisto pri sebi. Saj res nisem. "Domov moram," rečem. Marica mi vzame telefon iz rok. "Halo," vpije, "kaj se je zgodilo?"

"Mama," ponavlja Pavel. "Pridi čimprej, prosim te!"

Ves teden, kar smo tu, nisem niti z besedo omenila, da pričakuje Pavel otroka in da se misli ločiti in znova poročiti. Pa sem vendar najbolj klepetavo bitje na svetu, poleg moje sestre seveda. Morda v njeni družbi sploh nisem prišla do besede.

"Pusti me pri miru, Marica," rečem. "Tako j moram oditi."

"Ne lomi ga," pravi ona. "Tudi jutri bo še čas."

Zdi se mi, da Marica čaka na razlago. Vendar ne morem govoriti. Živci mi popuščajo. Sedem na travo in zajokam.

"Ne afnaj se, Hermina!" Marica me strese za ramena. "To je hudo, vem, a saj si jih komaj poznala."

"Pavel se ločuje. Oženil se bo z Vesno Sintičev." Končno povem, kar bi morala že zdavnaj. "Domov moram."

"Saj, domov gremo," pravi Marica. Domov je zanj trenutno vikendica, jaz pa bi se rada takoj odpeljala v Ljubljano.

Stara ženska strmi vame, brez solz, z izgubljenim, a hkrati pozornim izrazom. Preplavi me divje sočutje.

"Cvetka, tako močno sem mislila nate, da se mi je zdelo, da si morala čutiti."

Res sem ponoči mislila nanjo, mislila tako zelo, da sem se počutila, kot bi se preselila v njeno kožo, znova sem podoživljala strahoto, ki sem jo nekoč že doživela, le da zdaj ni šlo za mojega moža, ampak za mojo edino in največjo ljubezen v življenju.

Rada bi Cvetko objela in stisnila k sebi, kot sem včasih Pavla, vendar tega ne delamo, to pri nas ni v navadi. A Cvetka najbrž vidi, da imam na obrazu še kaj več od običajnega sočutja, zakaj oklene se me z rokami in skrije obraz na moji rami: "Ti si to že doživela," reče. Ulijejo se mi solze. Res je, vse to sem že doživela, čeprav je minilo od takrat že veliko časa, natanko se še spominjam policistov, ki so mi prišli povedat, spominjam se obupa, nemoči in strašne izgubljenosti, pa tudi jeze na moža. Kako mi je mogel to napraviti? Dan pred nesrečo sva imela spet enega od mnogih prepirov, zaradi pijače seveda, in čeprav so mi šele dosti pozneje povedali, da je vozil opit in da je bil sam kriv za nesrečo, sem že takoj vedela, da je bilo tako. Vendar sem ga takrat še ljubila, imela sva otroka, ničesar nisem vedela o alkoholizmu, bilo je zoprno, da je bil tolikokrat pijan, a pili so vendar vsi.

Cvetkin mož pa je bil najboljše, kar se lahko zgodi ženski, vsaj jaz sem to verjela. Izgubila je več kot jaz, ker je pač več imela. Trenutno sem na boljšem od nje. Neskončno se mi smili, hkrati pa sem ji hvaležna, da sem ji lahko v pomoč. Sama ne vem kako, vendar sem ji zares v pomoč, kar oklenila se me je.

Tako je bilo kar prav, da sem se vrnila v Ljubljano, čeprav v začetku nisem vedela, kaj storiti. Takoj sem uvidela, da je imela Marica prav in da pri Sintičevih do pogreba nimam kaj iskati. Doma sem videla, da se je Pavel že preselil k meni, v predsobi je bil njegov kovček, v dnevni sobi pa je bil kavč raztegnjen v posteljo. Torej se je že odselil od Nuše. Čakala sem, da se vrne domov in razmišljala, ali naj ga pokličem. Kam pravzaprav? Vsekakor mi je bilo jasno, da brez njega ne morem ničesar storiti.

Sandi me je poklical še pred njim. Sandija sem spoznala pred kakim letom in pol, zadnje leto sem hodila v hribe večinoma skupaj z njim. Bil je vdovec, žena mu je bila umrla za rakom pred dvema letoma. Nikoli ni govoril o njej, jaz pa ga tudi nisem spraševala. Bila sva že kar prijatelja, vendar prav nič več, in čeprav je bilo tisto več neprestano v zraku, ni tega nobeden od naju nikoli omenil. Od smrti njegove žene je minilo komaj nekaj let - dve takrat, ko sva se spoznala, zdaj pa že skoraj tri, jaz sem mu približno povedala o svojem drugem neuspelem zakonu, tudi to je bil najbrž razlog, da ni preveč silil vame.

Bil je pametnejši od mene. To najbrž ni težko, nimam se za preveč pametno. Vendar sem preživlja-

la življenje sredi knjig, gotovo ni bil slučaj, da sem si izbrala poklic knjižničarke, od malega sem rada brala. In čeprav sem vedela, da so na svetu gotovo tudi moški, ki preberejo kaj več od dnevnega časopisa, nisem srečevala še nobenega takrat. Branje knjig je ženska zadeva. Sandi pa je včasih med pogovorom citiral kak stavek ali verz, ki sem ga poznala. Iz Prousta, Hesseja, Vojne in miru. Komaj si opazil, meni pa je bilo jasno, da je prebral enako mnogo ali pa še več kot jaz. Pogovarjal se je na rahlo ironičen način, ne samo z mano, tudi z drugimi. To je postavljalo sogovornika v podrejen položaj, nehote si se počutil neumnega. Kljub temu mi je bilo všeč. Nič nisem imela proti temu, da se počuti pametnejšega od mene, tudi res je bil pametnejši. Nekoč sem nek tak citat dokončala in povedala, od kod je. Napravil se je neumnega, kot da sam ne ve, kje je to pobral, mislim pa, da ni več mislil, da sem tako zelo neumna.

Bil je na Poljskem že štirinajst dni, zdaj se vrača, zanima ga, kdaj se lahko vidiva. Rečem, naj pokliče zvečer, da sem se tudi jaz ravnokar vrnila domov in to zaradi smrti v sorodstvu. Njegova Poljska je bila tudi glavni razlog, da sem šla z Marico na njeno vikendico.

Dan preden sva z Marico odšli, je Pavel pripeljal na obisk Vesno. Kaj naj rečem? Veliko dekle je, skoraj tako velika kot on, vitka, jasne sive oči. Pavel je imel modre oči, Cvetka črne, Vesnin obraz je mešanica Pavlove drzne oglatosti in Cvetkine mehke kobe. Malo mi je podobna, nič čudnega, nekoč sva si bili s Cvetko precej podobni. Lepo dekle, z drznim obrazom. Glas ima morda še lepši od Nušinega, čeprav popolnoma drugačen, bolj jasen in bolj miren. Hotela sem biti prijazna, rekla sem, da bo stanovanje nekaj časa prazno in da ga lahko uporabljata. S Pavlom sva stanovala skupaj do njegove poroke, takrat se je samo po sebi razumelo, da žensk ni smel voditi domov. A tu je šlo za nekaj drugega. Za mojega vnuka, jasno, a ni bilo samo to. Jasno mi je bilo, zakaj je Pavel zaljubljen vanjo, prav je bilo tako in bila je natanko taka, kot bi morala biti mati mojega vnuka. A prav na dnu srca sem vedela, da si ne želim, da bi bila mati mojega vnuka tako popolna, tako podobna ženski, kakršna bi jaz rada bila. Vedela sem, da bom Pavla dokončno izgubila. Vsa njegova nekdanja ljubezen do mene je bila v tistem malo, v čemer je bila Vesna podobna meni, v tistem, v čemer se je približala temu, kar bi jaz rada bila, pa se mi nikoli ni posrečilo. Samo vnuk je lahko moja rešitev.

S Cvetko sva sami v dnevni sobi, Vesna se sploh ni prikazala. Pavel, ki mi je odprl vrata, je takoj odšel v sobo in ostal tam, verjetno je z njo. "Skrbi

me za Vesno," pravi Cvetka, "danes sploh še ni prišla iz sobe." Ne vem, kaj naj rečem. Počutim se nelagodno, želim si, da bi bil tu kdo, ki bi mi povedal, kaj moram napraviti. Naj ostanem ali naj odidem? Tolikokrat naredim kaj narobe, moj sin bi lahko dosti povedal o tem. Poskušam se pogovarjati, sprašujem Cvetko o sestri in bratih, s težavo in raztreseno mi odgovarja. ... S čim ji lahko pomagam? Naj jo rajši pustim samo? Polna sočutja sem in morda je to najbolj važno, zakaj Cvetka mi reče: "Vesela sem, da si tu. Prosim, ne puščaj me same!" Skoraj na jok mi gre. Hočem se pogovarjati, a čeprav vedno preveč govorim, mi danes ne gre. Bojim se prepovedanih tem, vedno se kaj zagovorim, bojim se reči kaj, kar ne bi smela.

... Se spominja Cvetka Sonje, rdečelaske s pegastim obrazom, ki je stanovala v njihovem bloku v pritličju? Ni še dolgo, kar sem jo srečala in spoznala me je. Prava lepotica kljub letom, ko smo bili majhni, pa se mi sploh ni zdela luščna, najbrž zaradi rdečih las, ki so takrat veljali za nelepe. Zdaj seveda ni tako, ravno obratno je. No, Sonja je hodila na isto gimnazijo kot jaz, en razred za mano.

... Seveda se spominja Sonje, kako ne, njen brat je bil nekoč zaljubljen vanjo. Kar nekaj časa, a potem jih je vse razteplo po svetu. In tisti del mesta je zdaj popolnoma drugačen. Bloka, kjer so stanovali, ni več, ni več travnika in dvorišča. Nove stavbe so tu in široka cesta, semaforji in križišča. Obe pa se še spomniva makadama in račk, ki so šle po sredini cestišča in prisilile k postanku edino vozilo, ki je šlo mimo - konjsko vprego.

Pozvoni telefon, Pavel pride iz sobe, tudi Vesna se prikaže. Pozdravi, nič se ji ne zdi čudno, da sem tu, tujka v stanovanju. Vendar se ne počutim tujko, tako mi je, kot bi Cvetko že dolgo poznala, to prijetno gospo v temnoplavi vzorčasti obleki. Spominja me na njeno mamo. Kje pa je njena mama? Kaj ne bi morala biti tu, pri svoji hčerki? Ne upam si vprašati. Ni je tu, mogoče je že mrtva in samo jaz ne vem za to.

Pavel govori v telefon, z Vesno gresta spet v sobo, jaz pa se nenadoma spomnim Pavla. Ne svojega sina, ampak fanta, ki je bil v gimnaziji letnik pred mano, z drznim obrazom in privlačnim nasmehom. Obrazom, ki je bil hkrati otroški in odrasel, in me je spremljal nekaj let podnevi in ponoči, da se ga nikoli nisem popolnoma otesla. In ta fant je preživel svoje življenje ob strani te ženske, ki sedi nasproti mene, nekoč je bil zaljubljen vanjo in morala je biti dosti boljša od mene, saj mene ni niti opazil. Bil je njen prijatelj in ljubimec, delila sta si posteljo, skrb za otroke, skrb za stanovanje. Njo, ne mene, je bilo

strah pri vsaki njegovi odpravi, pri vsakem izletu v gore. Pa je vendar dočakal starost, niso ga vzele gore, ampak cesta kot tisoče drugih.

"Kako lepa je Vesna," rečem.

"Je res Pavel z ženo že vse uredil, baje sta se prijateljsko razšla," vpraša Cvetka. "Ne vem, koliko je to res. Ali ti kaj veš?"

"Nič ne vem, včeraj sem se vrnila," pravim. "Bila sem na Maričinem vikendu." Cvetka hoče zvedeti vse o Marici. Izkaže se, da jo pozna bolje od mene, jasno, saj sta bili skoraj sošolki. Pozorno poslušava vse, kar govorim. Raje bi videla, da bi jokala.

"Nič ne vem o Nuši, a fino bi bilo, če bi bilo res," rečem ponovno.

"Je Pavlova žena res tako v redu?" vpraša,

"Ja," rečem. "In če se bosta res razšla prijateljsko, bo to krasno ... Privoščim to Pavlu in Vesni. A Nuša je zares v redu, vedno sem to vedela."

Pogovor zastane, Cvetkin obraz, ki je doslej izražal pozornost, se počasi začne spreminjati, v očeh se ji prikaže obup. Hitro začnem spet klepetati.

... Ali Cvetka ve, da sem delala v knjižnici? Tudi njeno knjigo smo imeli, prelistala sem jo in nato kupila. Jemala sem jo s sabo na izlete in se veliko naučila iz nje. Odlična je, fotografije so prekrasne, vsako rastlino lahko spoznaš ...

Cvetka omeni, da je v knjigi veliko napak. Ne njenih, tiskarskih. ... To sem že sama opazila, a knjiga je vseeno v redu: kaj misli Cvetka o tem?

... Novo izdajo pripravlja, razširjeno. Založnika še nima, tiskanje takšne knjige je zelo drago, založbe se nerade spustijo v to, če ni dobiček vnaprej zagotovljen ...

... Jaz pa sem mislila, da se priročniki dobro prodajajo, čeprav je res, da v knjižnici ravno po tej knjigi ni bilo povpraševanja, a morda je to zato, ker si ljudje takih knjig ne izposojajo, ampak jih raje kupijo, ali ni res ...

In tako do večera, ko pride Cvetkin brat - komaj sem ga spoznala, on pa mene seveda ni. Prinese ji tablete, moral je biti zdravnik, on ali pa njegova žena. Gleda me začudeno, ne spozna me, Cvetka pa naju ne predstavi, morda je preveč raztresena, morda pa misli, da se že poznavata. Vendar ga tudi jaz ne bi spoznala, če bi ga srečala na cesti, tu pa se mi zdi nekako znan.

Moram se posloviti, že tako imam slabo vest. Slabo vest imam zato, ker sem ure in ure počela ravno tisto, kar je moj sin najbolj kritiziral na meni in kar imam za svojo največjo napako - brez prestanka sem klepetala. A nekako je kazalo, da je bilo ravno to najbolj prav. Zazvoni moj telefon, to je dober raz-

log, da se poslovim. V Cvetkinih očeh se spet prikaže obup. Bog, kako se mi smili!

Na stopnišču vzamem v roke telefon. Sandi je. Rekla sem mu, naj pokliče zvečer, ne da bi mu podrobno razlagala zakaj. Potrta sem.

“Bo kaj narobe, če se oglasim pri tebi?”

“Zdajle nisem doma. Vendar grem domov,” se popravim takoj. Celó večnost ga nisem videla, zdaj se mi zdi, kot bi pripadal drugemu svetu. Ja, rada bi ga videla, potrebna sem opore, potrebna sem pogovora. Ne čvekanja, pogovora. Seveda se spomnim, da je doma vse narobe, v predsobi je odprt Pavlov kovček in kavč v dnevni sobi je raztegnjen v posteljo. Ni mi prav, pa vseeno rečem, naj kar pride, in še vesela sem ob misli, da ga bom videla.

Pospravljam. In razmišljam zraven. Morasto popoldne. Pavel bi lahko telefoniral in povedal, ali sploh pride domov. Sicer pa tako ni važno.

O Sandi, Sandi! Kako sem ga vesela! Komaj čakam, da pride. Seveda bom morala paziti nase, da ne bom takoj začela čvekati - zavedam se svoje napačnosti, tisočkrat poočitane.

Tudi Sandi ima marsikaj povedati. Ukradli so mu prtljago iz avta, a to še ni bilo najhuje. Avto je imel zlomljeno ključavnico, imel je veliko stroškov in letanja, da je sploh lahko prečkal mejo.

Avto je zanj važna stvar, službena pot tudi. Pa vendar na hitro opravi s tem in povpraša po mojih težavah. Kdo je pravzaprav umrl, zakaj se je sin preselil k meni? To sem mu namreč že na hitro povedala.

Solze mi pridejo v oči. Da bi katerikoli moški dal meni prednost pred svojim avtom? Sandi je ... Sploh nimam besed.

... Ja, slišal je že za Pavla Sintiča, bilo je v večrajšnjem dnevniku. Povem mu o novi ljubezni svojega sina, da se ločuje in se bo oženil s Sintičevo hčerko, da sem poznala Sintičevo ženo, da je bila nekoč moja soseda, celo to, da sem bila v gimnazijskih letih zaljubljena v Sintiča. Zaljubljena tako zelo, da sem vse do danes ohranila spomin nanj, da je bil največja ljubezen mojega življenja. Na koncu se čisto zares razjokam.

“Počutiš se torej, kot bi tebi kdo umrl,” pravi in išče robec, da bi mi ga podal kot v filmih. Vendar nikoli ni prehlajen, nima ne navadnega ne papirnatih robcev, tako moram sama pobrskati po torbici, kjer pa tudi nima nič.

“Ne, sploh ne, to je neumnost, že davno sem to pustila za sabo.” Pobrišem si obraz s servieto, ki sem jo potegnila iz predala v kuhinji. “Ampak njegov vnuk bo tudi moj vnuk, ali ne misliš, da je to usoda?”

... Seveda misli tako, prav gotovo je to usoda. In moj sin se je preselil k meni. Bo tudi ženo pripeljal sem? ... Naslanjam se mu na ramo in hlipam.

Začudeno ga pogledam, kaj mu pade na pamet. On pa reče, čisto zares, čeprav na tisti svoj način, kot da se morda samo šali: “Sinu bi lahko pustila to stanovanje in se preselila k meni.”

Nikoli ni še prenočil pri meni, nikoli še nisva spala skupaj, čeprav včasih ni dosti manjkalo, da bi ga povabila. Mislim, da je bila stvar ravno v tem, da mi je bil preveč všeč. Dober prijatelj mi je bil in zaenkrat mi je to kar zadoščalo. Skoraj sem bila prepričana, da me je kot bodočo zvezo že odpisal.

Neham ihteti. Premišljam, kaj naj odgovorim. Lahko da se šali, a kako naj to vem. Za vse na svetu ga ne bi rada užalila.

“Sliši se, kot bi mislil resno,” rečem.

“Kristus bog,” pravi. “Vzemi kakor hočeš. Daleč preveč prostora imam, ti pa lahko rešiš sinov stanovanjski problem. Sicer pa, če morda ne veš, pogrešal sem te.”

Zmajujem z glavo.

“Načelno,” pravi. “Zdajle odgovori samo načelno! Vprašanje se torej glasi: ‘Si za to, da stanujeva skupaj?’ Poti nazaj ostanejo seveda odprte. Sinu lahko staro stanovanje oddajaš in si tako povečaš pokojnino, seveda samo začasno. Kaj misliš?”

Mislim na Pavla, ki sem ga izgubila že z njegovo prvo ženitvijo, z drugo pa ga bom še bolj dokončno. Mislim na vnuka, ki si ga bom delila s Cvetko in ki bo, jasno, bolj Cvetkin kot moj. Pomislim tudi na Pavlov obraz, ko bi mu kaj takega predlagala, pa seveda še na tisoč drugih malenkosti. A tudi na to mislim, kako sem se razveselila Sandija in na to, da nihče na svetu ni imel nikoli toliko potrpljenja z mano kot on.

Zmajem z glavo. “Vse kaže, da misliš resno.”

“Kaj to pomeni ne?” Vpraša.

“Ne, to pomeni ja. Načelno ja, čeprav seveda ne. Komaj verjamem, da si kaj takega predlagal. Kaj če se ponesreči?”

“V pritličju je prostor še za eno stanovanje, komaj malo manjše od tvojega. Stanuješ lahko čisto ločeno.”

“Zakaj pa tvoja hči ne stanuje tam?” Skomignil je z rameni.

“Na svetu je veliko hiš s praznimi stanovanji, ki so bila nekoč namenjena otrokom. Otroci ne želijo stanovati skupaj s starši, to bi že lahko vedela.”

Pozno je že. Vsak čas lahko pride Pavel. Naj rečem Sandiju, da vseeno lahko ostane?

“Kako je bilo pravzaprav s tvojo prtljago in avtom?” vprašam. Zasmije se. Jaz pa tudi.

Miljana Cunta

Pesmi

Druga nagrada za poezijo na literarnem natečaju Mladike za leto 2003

"jaz živim v možnostih"

(emily dickinson)

zašla sem.
 zašla sem tistega dne, ko se je začelo to s pesmimi.
 s pesmimi, ki se pišejo ponoči.
 ponoči, ko umre dan.
 zašla sem s prvo mislijo, da bi se naselila med
 verzi.
 potem se je vse samo še stopnjevalo.
 zdaj imam že svojo hiško,
 plava po reki med bregovi utrinkov,
 moj dom.
 zašla sem, si mislim, čez dan,
 ko noč še spi.
 morala bi si bila zgraditi hišo na skali,
 tako, ki ne poplesava po valovih.
 tako se vsak dan razbije ducat krožnikov
 in še več kozarcev,
 sploh ves čas nekaj rožlja,
 nemogoče se je normalno pogovarjati.
 obiskov zato skorajda ni.
 morda zaradi vode, ki pljuska
 skozi okno dnevne sobe po tapeti,
 stenah in dvosedu iz usnja.
 morala bi si zgraditi hišo na bregu

in vsako jutro bi si morala česati lase.
 tako so se zapletli,
 da jih ne bo mogoče odvozlati.
 morala bi se ličiti
 in obiskati kakšno kulturno prireditvev.
 kulturne prireditve bi morala obiskovati
 vsaj enkrat mesečno.
 morala bi imeti uro, ki tako kot metronom glasbi,
 gospoduje čustvom.
 petkrat za poljub, petdesetkrat za
 obed, odvisno kateri.
 vsemu bi morala podariti svoj čas.

a jaz sem zašla.
 zašla sem med verze,
 ki se pišejo brez reda,
 ki ne marajo za čas,
 ki se krohotajo brez okusa.
 ki me edini uspavajo,
 ko potujem vzdolž bregov,
 zelenih
 enih.

Srečanje

Obmolkni,
 ne išči več dalje zavetja
 besed.
 Posediva v objemu kostanjev
 tiha, v vrtincu pričakovanja.
 Strahovi lebdijo visoko med vejami
 in se spogledujejo s strastmi;
 sence Caravaggiovih konj

se gostijo po telesih,
 prihaja noč.

Noč napiše pismo:

V razpokah svetlobe zašumi morje,
 smeh delfinov spremlja prihod
 jutranje ladje.

Prva molitev

Ti,
 ki dišiš po češnjah, zlatousti,
 ki potuješ skozi modrino noči,
 vsak trenutek drugje, vsak trenutek enak.
 Prosojni ples vestalk v avgustovskem dežju -
 razkošno lep.

Dvoje teles v pretresu strasti,
 otrok ob travnati bilki,
 mamina resnica o ljubezni,
 srečanje stark na tržnici -
 prosojno čist.

Rojstvo, ponovno rojstvo,
 nastajanje, minevanje, odhajanje,
 kot bi prvič prišel
 in še nikdar odšel -
 večno cel.

Ti,
 žuborenje, brbotanje, klepetanje,
 zbliževanje, razpiranje, iskanje,
 pokaži pot, ki pelje

v igrivo hrepenenje.

Odločitev

Zadnjič sva gledala morje
 skoraj ves dan brez besed.
 Nisva hotela premikati nog,
 nisva hotela spuščati vekov,
 sonce sva pustila viseti visoko.
 Proti večeru sva komaj lahko
 vdahnila mesečino, voda
 nama je prilezla do vratu.
 Pogled v stran je bil neizbežen.
 Ostajaš? Ostajam.

Krogotok

moram, moram
 zidati hiše in vzgajati vrtove
 jim podariti rože in povzdigniti v košate lože
 moram
 utrgati jutranji cvet
 za prosojno vazo sredi prezračene sobe
 moram ga oživljati do
 koša za smeti
 moram
 prižigati televizijo in jo ugašati
 lonce mazati in jih pomivati
 trgati nogavice in jih šivati
 moram
 zbuditi otročiča in ga uspavati
 ne umikati oči, ko se sonce natika na zvonike
 moram
 zalivati vrt, ko se osuši,
 da se napoji, da pijan zaspi
 da spet zakrkne
 v zimski žalosti
 saditi paradižnik v grobove redkvice
 zrahljati prst, da ne otrdi
 moram
 pritisniti tvoje čelo
 na svojo dlan
 čeprav prihaja dan,
 čeprav odhajam stran,
 moram dihati tvoj sen,
 kot bi bil moj,
 čeprav vrane že kljuvajo proti
 osivelemu nebu.
 kima zima
 a moram
 pustiti glasu, da poje
 in koži, da cveti
 dopustiti pomladi, da pride,
 čeprav odide
 brez sledi.

Steklena menažerija

Med rjuhami sladkih besed,
v čaši rdečega vina,
v izsanjanem vrču obljub
cveti moja sanjska dolina.

Iz usten na koži, ki vznika
iz tolmunov preslišanih zgodb,
iz besede, ki kliče bližino,
k sanjski dolini gre pot.

Med morjem in pogledom z obale
med pogledom in dotikom dlani,
med jokom galeba in tišino
ni besed, so le stvari.

Med besedo in srcem, ki bije,
med besedo in dlanjo, ki drži,
veni moja sanjska dolina,
raseta jaz in ti.

Odstiranja

Ne iščem te
pod soncem, ki slepi.
Iščem te v razpokah,
iščem te v temi.

Ne iščem te
v sladkem snu.
Iščem te v znoju,
iščem te na dnu.

Ne iščem te,
kamor vsak dan odhajaš.
Iščem te tam,
kamor komaj kdaj zahajaš.

Iščem te,
kjer te še ni,
edino tam
neslišno
raste
ti.

Hrepenenje

ko rečem
hočem,
mišlim modro morje,
skuštrano od ljubimkanja z galebi.

ko rečem
priti,
pišem ples potoka,
ki ve za morje, ki ve za gore.

ko rečem
vate,
gledam golo gladino,
kako ostaja daleč,
zapeljiva.

ko rečem
vsa,
vidim vrtoglavo vračanje
potoka v morje,
morja vase.

ko
hočem priti vate vsa,
postojim pred razporkom v krilu časa
pomanjšana z rdečico, osivela od čakanja
in zatiskam reže vekov,
dokler ne prideš
sem, kjer sem

v skorajšnji osami

Polnočna tožba

ne čutiš besed
strmiš
koscem vesti daješ ždeti
a ti
spiš

ne slišiš oči
igrajo
ne mrzijo samote ne vpijejo sramote
a ti
klečiš

ne vidiš angela
tu
bdi - s konicami svojih solz boža tvoje ustnice
a ti
molčiš

boliš

Nemir

Kdaj si me nazadnje vprašal,
kam se selim v svojih sanjah
in kdaj boš spet

ležal negiben,
da s kazalcem prepotujem
vse konture telesa
z večno enakim
vz gibom srca,
da ljubi?

Če prečrtam telo po gubah dvoma,
zgladim nemir?
če ne sprašujem,
odgovoriš,

kam se selim v svojih sanjah
in zakaj molčiš?

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da...

- da je Edvard Kocbek, za katerega je za življenja vohunilo devetinšestdeset udbovskih konfidentov, imel ob sebi udbovskega človeka, neko žensko, tudi ko je umiral...
- da predsednik judovskih skupnosti v Italiji Amos Luzzato, ki je sprva sprejel vabilo za nastop na letošnji proslavi v Bazovici, ni prepričal udeležencev proslave z izgovorom, s katerim je v pismu Milanu Pahorju skušal utemeljiti svojo odsotnost, ampak da so v tem njegovem umiku videli učinek političnega pritiska...
- da so v Rimu odkrili zadnjo mojstrovino znamenitega kiparja Gian Lorenza Berninija, in sicer marmormo poprsje, v katerem je upodobljen Salvator mundi - Zveličar sveta...
- da je Italija, kar se tiče bralcev, tri točke pod evropskim povprečjem...
- da je Slovensko kulturno društvo Tabor na Opčinah izdalo bogato dokumentirano in ilustrirano knjigo Battaglionni speciali - Slav Company 1940-1945 - Posebni bataljoni in da je izdajo knjige omogočila tudi Zadržna kraška banka na Opčinah...
- da se v Mariboru snuje dokumentarec o življenju nove slovenske svetniške kandidatke, učiteljice glasbe Cvetane Priol...
- da je na slovenskem ozemlju registriranih že 400 grobišč, kjer so pokopane žrtve komunistične revolucije...
- da so Slovenci v Bariločah v Argentini ustanovili tečaj za otroke iz mešanih zakonov, ki ne govorijo slovenskega jezika...
- da je znani zgodovinar François Fejtö prišel na dan z novo razlago znane tragedije v Mayerlingu - da namreč sin Franca Jožefa Rudolf ni napravil tam samomora skupaj s svojo ljubimko Marijo Vetsero, ampak da ga je dal umoriti nemški cesar Wilhelm II., ker se je Rudolf zavzemal za to, da bi odtrgal Avstrijo od zveze z Nemčijo in jo povezal z Rusijo in Francijo...

Slikar Boris Zulian

Slikar Boris Zulian se je rodil v Ricmanjah 20. maja 1944. Letos praznuje torej okroglih šestdeset let. Za to priložnost je pri založbi Mladika izšla monografija z naslovom *Zulian, dela - opere. 1960-2002*. Knjiga je namenjena tako slovenskemu kot italijanskemu bralcu in je bogato ilustrirana. O umetniku Zulianu pišejo ugledni kritiki Lilia Ambrosi, Ennio Emili, Bruno Fonda, Milček Komelj, Nives Marvin, Carlo Milic, Tatjana Pregl in Jožko Vetrih. Beležke za življenjepis pa je prispeval Filip Fischer. Ob svojem jubileju je slikar pripravil tudi dve razstavi: eno v veliki dvorani Zadrugne kraške banke na Opčinah, eno pa v razstavnih prostorih Babne hiše v rodnih Ricmanjah. Ob jubileju, monografiji in razstavah smo umetniku za to številko Mladike postavili troje vprašanj.

Od vsega začetka svojega slikarskega opusa ste si ustvarili poseben, nepogrešljiv slog: liki in barve so Zulianove. Kako pride umetnik do tako izrazitega osebnega sloga? Je to stvar intuicije, daru, šole?

To je gotovo stvar šole, ker je brez orodja nemože delati. Šola mi je dala orodje: risba kot aksonometrija, perspektiva, preris narave; barve in tehnike podajanja, kiparstvo, grafika, kompozicija in okvir vsemu zgodovina umetnosti. Kot pri mozaiku: vsak košček je našel svoj prostor in izpopolnil mojo osebnost.

Dar! Dar je magična beseda: ali je ali ga ni. Človek ga včasih išče in teka za njim in se ne zaveda, da ga ima v sebi. Ne vem, če je v meni "Dar". To je iskra, ki se večkrat skriva v pepelu in samo čas ji lahko da bleska. Vem pa, da ne morem mimo slikarstva. Nekaj časa se mu lahko tudi odpovem, a pride trenutek, ko mi nekaj privre iz skritih plasti in me prisili k delu.

Intuicija? V določenih trenutkih je bila gotovo prisotna, a to, kar mi je večkrat pomagalo, so bile

sanje. In ne govorim o sanjah z začetkom in koncem, a prav o sliki, ki se mi je med nočjo "zasanjala" in sem jo zjutraj imel pred očmi v čisti kompoziciji in v bleščečih barvah. Včasih te vizije spravim na papir, ko se mi posreči. Tudi na platno, večkrat pa slika obledi in izgine. Včasih se v sanjah znova vrne.

Bili ste profesor risanja na slovenskih šolah, ste tudi izšolan restavrator. Verjetno ste si to pot izbrali zaradi "ljubega kruha". Ali more slikar v našem prostoru živeti od same umetnosti? (Menda je to uspelo samo Lojzetu Spacalu. Gromu tudi, a se je moral izseliti v ZDA.)

Biti šolnik ali restavrator pomeni nadaljevati umetniško izražanje. Pri delu z učenci učitelj podaja svoje znanje in istočasno črpa sproščenost in svežo naivnost mladih. Pri restavratorstvu starih in antičnih slikarij pa se človek sreča z deli drugih slikarjev, včasih vrhunskih mojstrov vseh obdobj in pobira iz njihovih slik barvne utrinke, slog, kompozicijo, celo gestualnost. Pri pravoslavnih ikonah pa odkriva spo-

Levo: slikar Boris Zulian. Desno: odprtje razstave v veliki dvorani Zadrugne kraške banke na Opčinah (foto KROMA).

štovanje do likovnega dela in pobožnost v podajanju svetih likov.

Torej, pri tem raznolikem delovanju se izpopolnujem, ker vse miga okoli enega jedra in to je likovna umetnost.

Ko bi hotel ali moral živeti od samega slikarstva, bi moral verjetno razširiti pojem prodaje - zaslužka. Moral bi izbrabiti galeriste ali menedžerje in jim dovoliti, da delno vodijo delo - blago glede na zahteve kupca.

Kako ste z razgledne točke svojih šestdesetih let zadovoljni s svojim delom danes? Kako gledate na naš kulturni trenutek v tem prostoru? Prav na slikarskem področju smo Slovenci v Italiji veliko ustvarili in imamo svetu kaj pokazati.

Sprejemem to, kar mi je bilo dano ustvariti. Včasih sem tudi skušal omehčati svoje like in omiliti barve, prenesti v svoje delo mojstrovine slikarjev, ki jih občudujem, a ni šlo. Prisiljen sem bil ostati pri tem, kar sem.

Ene same želje še nisem uresničil: slikati na velike površine. Ne vem, če bi to delo sploh zmožel, a želja ostane.

Glede na prostor, v katerem živimo, jaz sem Slovenec, zamejec, pripadam narodu, ki šteje dva milijona prebivalcev - polovica Neaplja. Kje je rešitev pred kulturno asimilacijo? - In ne govorim samo o tržaškem prostoru. Rešitev je ponos pripadnosti. Ponos zraste in živi v kulturi in v umetnosti. Dve umetniški stroki sta brez prevodov: glasba in likovna umetnost. V likovni umetnosti so se naši rojaki izredno izkazali in še delajo in bodo delali. Lahko bi bili enakovredni mednarodno uveljavljenim umetnikom (Francozi svoje umetnike odlično "prodajajo"). Žal jih svet ne pozna in mi sami jih ne poznamo, ker o njih skoraj ni dokumentacije ne prostora, kjer bi si jih lahko ogledali, jih vzljubili, jih posnemali, jih oživeli.

Počutim se najsrečnejši slikar, ker mi je Mladika tiskala monografijo, ki daje dober pregled mojega dela in upam, da bo ta knjiga živela v šolah, knjižnicah in na domovih in da bodo otroci brskali po njej. Sem pa obenem najbolj žalosten človek, ker je to zelo redek primer in mi je žal za slikarje, ki tega niso doživeli, ter za vse nas, ki smo pri tem marsičesa pomembnega okrajšani.

Samo Resnik

Dekle

Ponoči sem se vračal iz Julijcev
in me je pobrala v oni luknji pri Podvinu,
ki je ponoči praktično edino mesto za štop med Jesenicami in Ljubljano;
v njenem starem golfu sem se razgovoril,
najbrž ker mi je bilo nerodno, da
mi je bila všeč, in ker nimam takega življenja,
da bi si je smel želeti.

Govoril sem o pisanju in prepovedih objavljanja in
o pozabljeni stari opoziciji, sedaj nedovoljenih
sanjah, in bilo mi je še bolj nerodno, ko sem se poslušal.
Počakala me je pred blokom, da sem ji
prinesel/posodil neko knjigo in kopijo par let stare zgodbe.
Rekla je, da mi jo bo vrnila,
pa sem vedel, da se ne bova več videla,
čeprav sem nekaj dni še sanjal, da bo poklicala.
Počasi pozabljam njen obraz.

M. Žitnik

Čarodejke (XXII.)

DIVJA ZELIŠČA

Vsa izigrana od svojih lastnih samoprevar, se vračam v Trst z razposajenimi mlajšimi in odraslimi, ki se, vsi pomlajeni, pogovarjajo o lepih stvareh. Parček v avtobusnem ogledalu se poljublja. Nedolžno ali ne, sta se enako zaljubljeno poljubovala moja Gizela in Aljoša, medtem ko je jaz zrla v moskovske vedute. Ali pa iskala dragocene knjige. In sedaj razmišljam o tem, kako sem bila do svoje takorekoč edine prijateljice krivična, ko sem jo moralistično obsojala kot kaka tercialka. Če jo je mož izigral, je imela vso pravico, da reši svoj zakon, kakor Bog hoče. Namesto da bi se ločila, in bi s tem ugonobila takozvano družinsko institucijo, si je umislila, čeprav brez vnaprejšnjih ukan, navadno, povprečno avanturo. To naj bi bila diagnoza za moderni zakon, v kolikor sem jaz na tekočem, ko mimogrede prebiram babje čenče v raznih ženskih revijah s tovrstno psihologijo. Ena moskovska noč zato, da bo ogroženi zakon rešen za mnogo let, in če se mlada prevarantka naveliča praznih obljub, morda za vedno!

Pa ni bilo tako! Gizelina avantura je bila vse kaj drugega kot en poljub ali dva! Noč, ki jo je prebila z ljubiteljem knjig na njegovi dači, je bila mrzla in tako sta "spozabila" do kraja. Verjetno pod vplivom vodke. Na njeno pobudo, kar je sigurno! Zaupala mi je, da je "malo zaplodila", kar sem jaz razumela, da je "malo zablodila".

Naj je bilo rečeno "zablodila" ali "zaplodila", nisem si upala reči kaj v dopolnilu Gizeline izpovedi, saj so bile v tistem trenutku mnogo važnejše druge stvari. Angelika je urila tek z ovirami in bi morala nastopati v svoji kategoriji na državnem prvenstvu. Seveda ji je mati rekla, da si bo "skvarila" lepe noge, ker ji bodo potem postale mišičaste kot pri kakem moškem, v obraz pa se ji bodo prehitro vtisnile gube, a Angelika ni poslušala neumestnih pripomb. Prosila me je, naj ji v Ljubljani priskrbim neke priročnike, ki so jih pravkar natisnili. Skoraj samo zanjo sem šla v Ljubljano, v knjigarno pri Plečnikovem Tromostovju in izbrskala zaželeno knjižico. Knjižne police so iz mene izvabile vzdih. To je opazila knjiž-

ničarka in se mi je solidarnostno nasmehnila:

"Verjetno iščete še kaj."

"Kar marsikaj, gospa, a za danes sem zadovoljna s tole knjižico."

"Trenirate šport?"

"Ne, je za mojo prijateljico."

Pot ob Ljubljanskem nabrežju, z znanimi vrkami! V megli, kot ponavadi.

Naenkrat zavijem nizdol, najdem se kar hitro v drugem bibliofilskem templju. Antikvariat! Vzela bom nekaj spominov, po možnosti kakih slavnih. Ne za vajo, ampak za kontemplacijo, da vidim, sebe, kako se odmaknjeno gibam v vojnih dogodkih. Vem, da so nekateri pisatelji ob obnavljanju težkih časov hladnokrvni, drugi pa, recimo, kar dolgovezni. Prepričljiv je, recimo, Finžgar, a on je že klasik, jaz pa sem zažetnica! V nekem drugem času in v drugem svetu. Nisem sposobna, da bi bila prepričljiva ali presunljiva, kakor so Rebulovi dnevniki, še manj zmožna elitnega zanosa, ki ga spravlja na papir Kermauner. Saj sem že vsem povedala, da sem znala pisati kot dobra časnikarka, a nisem hotela več tvegati tistega, kar vsak pošten časnikar prej ali slej tvega. Nisem jaz kriva, če svet tako misli, da morajo obstajati drzni osebkki tudi v vsakdanjem življenju in ne samo v filmih. Sicer pa se marsikateri časnikar spravi v mladih letih v takozvane pustolovščine pod vplivom vojnih filmov. Saj, tam je vse tako romantično, tako zanimivo! Mar je tudi mene spravilo v časnikarstvo nekaj, čemur bi lahko rekla "dolgčas"?

Ne, v časnikarstvo me je spravila radovednost, kaj ta svet je, in sem si vsekakor predstavljala, da bom imela opravka s politiki, ki so se mi takrat, v moji prvi časnikarski vlogi, zdeli nadvse imenitne osebe, zdaj pa je "vse pošlo", tudi utvara, da je svet politike nekaj posebnega. Le kje sem pobrala to utvaro, da bom blestela, ko bom intervjuvala velike predsedniške osebnosti, se spoprijela z dialogi v elitnem svetu "upravljalcev sveta", pa je bolje, da se ne spominim prvega dne, ko je ledenomrzli glas rekel, da mu je žal za neko strašno pomoto. Ali pa, kar se je pozneje pripetilo v Ruandi, da so to "afriške blodnje". Ali je bila vsaj ena svetla točka v poli-

tičnem dogajanju? Da, ko so plebiscitarno izvolili samostojnost Slovenije, in je tam žarel osrečujoči in osrčujoči nasmeš socialdemokratskega predsednika Pučnika. Krambergerja, ki je imel v tistem naslednjem tekmovanju za oblast zelo veliko adutov, so kar dali ustreliti. Hotela sem mu celo pisati pismo, naj se ne igra s tako odkritimi kartami s slovenskimi komunisti, ker nimajo etičnih principov. Točno tako, kar je bil ugotovil Kocbek, a, gentleman kot je bil, teh besed nikoli ni bil napisal. Jaz pa sem hotela, čeprav sama in neznana časnikarka, opozoriti srečno nasmejanega in naivnega Panonca, naj ne tvega tako očitno svojih besed! Nič! Od tistih strelcov, ki so jim pripisali vsemogoče avtorje, se je skrčila moja vera v slovensko demokratičnost in sem od daleč opazovala boj za oblast. Nekateri se za politično demokratičnost še vedno postavljajo, nekateri so nasmejani kot zmagovalci. In v taki čobodri naj bi jaz "imela vest ter odgovornost", pisarila naj bi namreč spomine iz pouličnih bojev, na katere hočem pozabiti in sem zato v manj prestižni službi!

Ko zaželeno literaturo oddam Angeliki, sem skoraj prestrašena, ali nisem morda pozabila na kako obveznost. Pridrvm v mojo palačo, vzamem pisma iz poštnega nabiralnika in se zagledam v pisemce mojega starega znanca.

"Draga prijateljica,

se vnaprej opravičujem in te prosim, da bi pristala na intervju z menoj, kako si preživela značne bitke v bosanskih bojiščih. Nikar ne oklevaj, ker je tvoje dragoceno poznavanje tamkajšnjih razmer za naše bralce nekaj dragocenega.

Tvoj vdani Briki!"

ČENČE OB POLENTI IN RIBAH

Točno tako. Sklenila sem, da mu jaz nekoliko izprašim vest, temu domišljavemu človeku! Sediva si naproti v luksuzni restavraciji in tudi jaz sem častitljivo ošemljena v novo obleko in dragocene dragulje.

Briki: Zakaj mi nočeš priznati, da imam prav?

Jaz: Ker vem, kateri sekti pripadaš! Pridobitniški! Rad bi ponovno zaslovel na moj račun, kar bi mene po nekem nenapisanem političnem obredju izločilo iz tiste takozvane družbe, ki bi me brez tega intervjuja še vedno spoštovala.

Briki: Kakšna racionalistka! Vsaj milejšo besedo bi lahko rabila za oznako časnikarske-

ga poklica, ki je po svoje neka sekta, a ne taka, pridobitniška! To vedo vsi!

Jaz: Kakorkoli premetavam svoje karte, vidim, da to, kar bi morala povedati, ni meni v prid. Nisem kriva, če je trenutno ozvezdje okoli nas tako in ga ne morem spremeniti.

Briki: Naj padem na kolena? Od tedaj, ko si se ti prestižno podpisovala v našem dnevniku s polnim imenom in priimkom, je preteklo nekaj rek! Lahko bi upoštevala vsaj to, da si želimo, da bi ti dali v tem intervjuju pomemben prostor, tudi sliko, saj so tvoja pričevanja dragoceni niz dejstev, ki jih bralci, tudi politiki, ne poznajo.

Jaz: Naj govorim o zraku, ki smrdi po krvi in smodniku, o rjovečih vojakih in prestrašenih civilistih, o strahu, strahu, strahu, ki se je zajedel v moje sanje in podzavest?

Briki: Vem, da ne boš govorila o cigaretnem dimu, to je jasno!

Jaz: Predvsem: vse vojne so zaznavno napovedane in bi jih zlahka preprečili! To je točka, vredna cele knjige, ki je ne bom napisala, ker bi bilo zaman, ti pa hočeš intervju, kot bi bila na terenu včeraj in bi se utegnila spomniti na vse podrobnosti! No, nečesa se spomnim! Da so, kot jim pravijo, preprosti prebivalci zaradi svoje vnaprejšnje nevtralnosti, to je, da niso hoteli biti ne miloševićevi ne muslimanski fanatiki, doživeli bombardiranje, ki jih je izenačilo z bojujočimi se osebki.

Briki: Tvoja razlaga, da bi kdo utegnil vojne kar tako preprečevati, bi lahko bila zanimiva, a zgodovinsko to ne vzdrži! Tisoči, stotisoči so si vojne želeli in tako je bilo tudi z balkanskimi vojnami.

Jaz: Sramota zame, ki kaj drugega-vem. Če se ti spomniš, kako so celo v železni dobi Makedonci na pohodu prekinili krvoprelitje z nenavadnimi porokami. Čeprav je slavni osvajalec osvajal dalje. Vendar bi Aleksander Makedonski ne bil od mirijade zgodovinarjev proglašen za genialnega vojskovodjo, ne bi mogel biti vzgledni simbol vseh generalov skozi čas, ako bi ne bil podjarmil toliko tedanjega sveta.

Briki: In o tem naj bi sedaj razpravljala? O Aleksandru Makedonskem? Vidim, da si pijana, še preden so nama postregli z vinom! Ponavljam, da bi bilo tvoje resnično pričevanje o bosanskih zagatah, o njihovih verskih sporih, vdiranju vohunov in tujih

vojaških edinic na ozemlje, o katerem so veliki politiki mislili, da bo ostalo nevtrarno, vse kaj drugega pa je postalo pozneje, mnogo pristnejše od ugibanj, ki jih kdo prebere iz trenutnih vojnih reportaž!

Jaz: Ti o vojnah nimaš pojma in ne vem, kako naj bi se pogovarjala z nekom, ki ni nikoli uporabljal zgodovinskega učbenika. Tako kot veliko politikov, ki jim ti praviš veliki, ni pogledalo na zemljevid krajev, kjer so vojne potekale, do tistega trenutka, ko se je nepopravljivo že začinjalo, tako malomarno imam jaz pravico, da stvari, ki so me pretresle, pozabim.

Briki: Kolikor te poznam, si si pisala svoj dnevnik.

Jaz: To je res, in sem ga tudi zapečatila. Kar ni nič podlega ne pošastnega! Oprosti, v vojni igri so bili drugi akterji, mi smo samo tvegali življenja za naše časnikarsko delo, mar ne? Tisti, ki sedaj vodi politiko, je takrat videl in vedel, kdo je kdo in kako se po najhujšem spreobrne. Spreobrnjenci pa so že od Kristusa dalje najboljši kristjani!

Briki: No, prej Aleksander Makedonski, sedaj sam Jezus Kristus! Pravim, da bi govorila o dogodkih iz devetdesetih let.

Jaz: Oprosti, morda sem te nekoliko užalila, a moje razlage ne bi mogle biti pravilne! In če sama dvomim v katerokoli razlago, čemu so se tako pobijali, pomeni, da so stvari zares nepojmljive!

Briki: Vidim, da si nepopravljiva trma. Ne razumeš, da bi ti koristilo, če bi te predstavili kot slavno in junaško osebo, intelektualko, ki ni zatajila svojih službenih dolžnosti niti v nevarnih okoliščinah.

Medtem se je miza polnila z dobrotami. Morala bi mu biti hvaležna, a moje izkušnje, si pravim, niso naprodaj. Briki se je počasi sprijaznil z mojo skepso. Svetovala sem mu kar nekaj imen, da bi obelodanil skrivnosti neke vojne. Rekla sem mu tudi, naj si prebere vse časopise, ki so tedaj prinašali detaljne reportaže s srhljivimi fotografijami. Naj mu ne bom prav jaz vir vesti, saj sem le ena izmed tistih, ki so se tedaj tako prizadeto vživeli v spore in spopade, katerih žrtve so bili nedolžni, a na take svet pozabi.

Zdelo se mi je, da počasi obirava sadeže z drevesa spoznanja. Tudi moja vest se je zrcalila v ribji kosti, ki sem jo pustila na krožniku.

(dalje)

Vladimir Kos

Strežnica črnih oči

*Ne boš je našel v enciklopediji,
za strežnico revije ne vedo.
V laseh je nekaj belih nitk, ne sij;
narahlo sklonjena opravlja posle.*

*Le osem ur ji plačajo za delo;
smehljaje dela več, da vse konča.
Hvaležna, da jo kdo je sploh najel...
za čiščenje, pospravljanje, in pranje.*

*In koliko že let vse to opravlja?
Le enkrat v črne se oči zazrem:
za Božič, da deliva si pozdrav -
tedaj pri srcu je mladó obema.*

*Oči se spremené v oči mladenke,
krivulja ustnic se zravna v smehljaj.
Obleke se drži priduh lepenk...
a s takšnimi ljudmi bi rad bil v Raju.*

In spet malce po japonsko

(V slogu japonske "tánka" pesmi, s 5, 7, 5,
7 in 7 zaporednimi vrstičnimi zlogi)

*Pred mojim oknom
ziblje v vetru se drevo,
narahlo joka -
kaj je davi slišalo,
da pogajanj več ne bo?*

Peter Merku

Iz spominov na starše (XXXVIII.)

Spomini na očeta

Po objavi našega oglasa so se kandidatke predstavile pri noni Bortolotti v ulici Sette fontane. Med njimi je bila tudi neka Dragica Švara, ki je bila grbava. Ne spominjam se, koliko nam je povedala o sebi poleg tega, da dela pri neki šivilji, a da bi veliko raje bila družinska pomočnica, ker ji celodnevno sedenje povzroča bolečine v hrbtu.

Potem ko smo srečali nekaj pomočnic, smo o problemu govorili v družinskem svetu ... želela je delati kot hišna pomočnica, znala je šivati, gotovo je zaradi svoje telesne hibe že marsikaj pretrpela ... zamislila se nam je. Mislim, da smo bili vsi, tudi midva fanta mnenja, da se bo lahko na naš dom in na nas navezala, če bomo spoštljivo ravnali z njo.

Tako je tudi bilo. Vstopila je v našo družino leta 1947, ko sem jaz še nosil kratke hlače. Odsla je iz očetovega stanovanja leta 1985, niti leto dni po očetovi smrti, in le nekaj tednov kasneje umrla v bolnici.

Pavle, ki ji je bil do zadnjega v pomoč in oporo, je med pregledom borne 'zapuščine' našel lastnoročni opis njenega življenja, ki mi ga je izročil. Vedel je, da je bila postala zame kot druga mati, ko pa sva tako dolgo živela pod isto streho. Tako pisava kot preprosti način izražanja z vsemi svojimi pomanjkljivostmi zelo plastično ponazorujeta življenjske razmere v vaški stvarnosti na Krasu v prvi polovici dvajsetega stoletja, kar bi utegnilo zanimati marsikoga in morda še posebno kakšnega preučevalca tedanjih časov, kot je prof. C. Davis (*Carso, riscatto dalla povertà*, Editrice Goriziana, 1988).

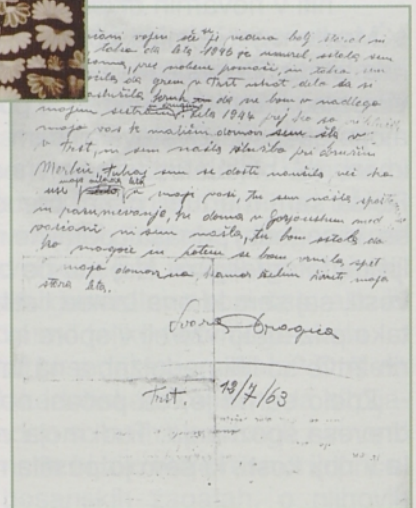
Takole piše: *Rodila sem se v Gorjanskem pri Komnu 15. oktobra 1918 zadnja od 14 otrok, ker nekaj ih je pomerlo prej ko sem se jast rodila. Ko sem imela šest mesecev mi je mama umrla tako da v oskerbo so me imele sestre. Oče je bil mizar a časi so bili slabi hitro po vojni, tako da sestre so šle služiti in sem ostala doma z dvema sestrama, ko sem imela štiri leta sem padla po*

stopnicah in sem se ponesrečila, namesto da bi poskrbeli za mene sem bila prepuščena sama sebi. Šele po enem letu so me pelali k zdravniku a je bilo prepozno, ker sem postala grbava, tako moja otroška leta so bila kakor trnjeva pot. Trpela in plakala sem ker me je bolelo a sestra se ni dosti brigala zame, spala sem v štali pri kravi, oče je hodil vedno okoli se ni dosti zanimal zame.

Ker je trpela za otroško nezdržnostjo, ki je tudi danes razširjena motnja navadno psihične narave, so jo sestre iz udobnosti prisilile, da je spala v hlevu, kjer se je zelo bala teme, kot mi je večkrat zaupala. Učiteljica Vanda Malalan iz znane Štrekljeve družine v Gorjanskem, ki je Dragico dobro poznala, mi je povedala, da je kot otrok bila večkrat pri njih doma in da je bila tako umazana in polna uši, da so jo zadržali, zato da so jo umili in rešili mrčesa.

Ko sem imela šest let sem začela hoditi v šolo prvo in drugo leto sem naredila slovenska ostala leta pa italianska.

Ista učiteljica mi je potrdila, da je v šoli bila vestna in marljiva. Sam se spominjam, da je o šoli govorila vedno po-

Dragica Švara (zgoraj) in rokopis z opisom njenega življenja.

zitivno, in da je rada poslušala, če smo se v družini pogovarjali o znanosti ali umetnosti, in vprašala pojasnila, ko česa ni razumela.

Zavedla sem se da se začne drugo življenje, rada sem se učila ampak doma se ni nobeden zmenil zame, nesrečna sem postala in moje sošolke so me se izogibale ker nisem bila ravna ko one. Ko sem imela osem let sem ostala kar čisto sama z očetom, ker sestre so šle služiti. Doma je bila revščina in oče je rad popil kozarček vina.

O očetu sem zvedel, da je bil izredno priden in natančen mizar. Žal je rad pil in tako sproti zapravljaj, kar je zaslužil.

Sama sem mogla opravljati gospodinska dela in hoditi v šolo.

Gospa Vanda je pripovedovala, da je znala dobro kuhati, posebno joto s kislim ohrovtom. O tej njeni sposobnosti smo se potem tudi mi prepričali, saj je za praznike in posebne prilike pripravljala pri nas slavnostna kosila ali večerje z več jedmi in za številne goste. Vse je bilo pripravljeno z ljubeznijo, bilo je okusno in lepo predstavljeno. Naravnost izjemni so bili njeni pečeni piščanci, kakršnih nismo nikjer in nikoli več okusili. Dobro je bilo tudi njeno pecivo, čeprav se ji ni vedno vse najbolje posrečilo.

Ko sem prišla v leta sem se zavedla vedno bolj moje nesreče in videla sem vaščanke mojih let da so zdrave in ravne in da imajo starše ki skrbijo zanje in mi je bilo zelo tesno pri srcu.

Večkrat je govorila o lastni hibi in videti je bilo, da zaradi nje trpi, še bolj tudi zaradi neumnih reakcij soljudi.

Prišla je vojna in žnjo druga beda in lakota, za očeta ki je postal stari sem skrbela ko sem mogla a lakoti in trpljenja ni manjkalo.

“... a lakote in trpljenja ni manjkalo.” Le nekaj skopih besed zaobjame dolga leta vojne, dolga leta trpljenja, ki pa so bila po svoje vendar tudi zanimiva in o katerih je prav rada pripovedovala. V tistem času so vaščani ravnali z njo drugače, saj so bili vsi v nevarnosti, tako da je prišla do veljave medčloveška solidarnost. Ali vsaj ona je to tako občutila.

Večkrat je šla v Gorico po nakupe tudi za druge in vzela s seboj njih ‘carte annonarie’. Ko se je tako nekoč vračala od nakupov, je bila pri kontroli aretirana in odpeljana v goriške zapore. Čeprav je niso dolgo zadržali, je odnesla zelo grd spomin na nune, ki so v zaporu z njo najstrožje ravnale. Pazniki da niso bili kruti z njo, je pravila.

Veliko je pripovedovala o komenski akciji 2. februarja 1944 in kako je Komen gorel ob maščevalni akciji fašistov 15. februarja. Ko je nato zagledala v

snegu krvave sledove ranjenega partizana, jim je sledila, dokler ga je našla že mrtvega, vsega prebodelega z bajoneti. Bil je sorodnik, ki je študiral na tržaški univerzi. Povedala je tudi, da so partizani ubili lepo, mlado slovensko dekle, zato ker ni hotelo sodelovati z OF.

Koncem vojne so jo Kozaki zvezali skupaj z drugimi vaščani na vozove, polne razstreliva in orožja, in sicer zato, da bi angleška letala ne bombardirala transportno kolono. Danes obžalujem, da nisem bil tako priseben, da bi si takrat zabeležil podrobnosti njenega pripovedovanja.

Po končani vojni oče se je vedno bolj staral in bo-lehal, tako da leta 1946 je umrel, ostala sem prav sama, brez nobene pomoči, in tako sem se odločila da grem v Trst iskat delo da si bom zaslužila kruh da ne bom v nadlego mojim sestram in drugim. Leta 1947 prej ko so priključili mojo vas k matični domovini sem šla v Trst in sem našla službo pri družini Merku, tukaj sem se dosti naučila več ko use moja mlada leta v moji vasi, tu sem našla spoštovanje in razumevanje, ki doma v Gorjanskem med vaščani nisem našla, tu bom ostala do ko mogoče in potem se bom vrnila spet v mojo domovino, kamor želim živeti moja stara leta.

Dragica Švara, Trst 12. julija 1963

V Trstu pa vendar ni našla samo dobro. Nekega dne se je na primer vrnila domov vsa obupana, ker je opazila, kako je hišni sosed ‘pokazal rogove’ z roko proti tlom, ko je šel mimo po cesti. Soočiti se je torej morala s kulturnostjo večinskega naroda.

V nekaterih trgovinah na ulici Franca, kamor je redno zahajala, se je z gospodarjem ali s poslovodjo pogovarjala po slovensko, a le če ni bilo drugih ljudi zraven. Kakor hitro je kdo vstopil, so po želji lastnikov nemudoma prešli na italijanščino.

Domovina! Pripovedovala je, kako so po vojni v vasi preprosti, neizobraženi ljudje postali na primer sodniki in kakšno zlo so povzročili. Prav dobro pa je znala razločevati med narodom in partijo. Ljubila je Slovenijo, ljubila je domovino na romantičen, nesebičen, pošten način. Za nobeno ceno se ne bi odpovedala jugoslovanskemu potnemu listu. Ostala je zvesta slovenskemu narodu, da bi lahko bila za zgled marsikateremu tržaškemu razumniku ali politiku.

Umrla je nepričakovano hitro, le pičlo leto po našem očetu, junija 1985. Ni ji uspelo uresničiti želje, da bi prebila zadnja leta v domačem kraju. Zato smo ob prekopu po desetih letih poskrbeli vsaj za prenos njenih posmrtnih ostankov na domače pokopališče, kjer že počivajo tudi njeni starši.

Ivo Jevnikar

Slovo Iva Božiča in Škrbina 2004

Ko smo v prejšnji številki Mladike objavili zadnji del spominov primorskega padalca Stanislava Simčiča, nihče ni mogel pričakovati, da bo že za to številko nadaljeval s pisanjem, vendar v spomin na prijatelja in soborca Iva Božiča, kateremu je sicer tudi spregovoril pred odprtim grobom. Zaradi ganjenosti takrat ni mogel sam prebrati do konca svojega zapisa, obljubil pa je še novo besedilo za Mladiko.

Mož, ki je bil duša srečanj nekdanjih padalcev in sploh pripadnikov jugoslovanskega gardnega bataljona na Bližnjem vzhodu ter pobudnik raziskav o tragični usodi padalcev, nas je nenadno zapustil 26. oktobra.

Letošnja že sedma komemoracija v Škrbini je 11. novembra stekla brez Iva Božiča, njen potek pa je potrdil, da se je resnica o junaških primorskih fantih trdno umestila v naš skupni zgodovinski spomin.

Ivo Jevnikar

PRVOBOREC MED PADALCI IVO BOŽIČ

Ivo Božič je nenadno preminil 26. oktobra na Mostu na Soči, kjer je živel z družino. Star je bil 84 let, saj se je rodil 9. oktobra 1920. Med padalci je bil prvoborec, saj se je kot italijanski vojni ujetnik v Afriki v želji, da bi se za svojo Primorsko boril proti nacifašizmu, pridružil poljski armadi še pred napadom na Jugoslavijo. Nato je bil v jugoslovanskem gardnem bataljonu ter v skupinici prihodnjih padalcev, ki jo je izurila britanska posebna služba SOE. Postal je odličen radiotelegrafist. Kot član misije Livingstone se je spustil na Primorsko 18. julija 1943.

On je imel tudi največ zaslug, da je po desetletjih molka in celo zasramovanja prišla na dan junaška in tragična zgodba primorskih padalcev. Sam se je s soborcem Križmančičem skoraj ču-

dežno rešil, čeprav sta v svojih rokah nosila ozonovsko obsodbo na smrt. Kmalu se je moral za več desetletij z družino zateči v Kanado. Ko se je vrnil, si je zastavil nalogo, da počasti pobite soborce in razišče njihovo usodo. Dal je pobudo za znane članke in knjigo Jožeta Vidica, skupno z ostalimi preživeli padalci in s svojci padlih ter pobitih si je prizadeval za "rehabilitacijo" primorskih padalcev, za postavitve spominskih plošč in za podelitev državnih odlikovanj. Vedno je bil na razpolago za nadaljnje raziskovanje in poglobljanje te junaške in tragične zgodbe. Poleg tega da je bil član Zveze borcev in Društva TIGR, se je vključil v veteransko organizacijo Special Forces Club v Londonu, kjer je pred leti tudi predaval o slovenskih padalcih.

Čeprav je bil Božičev pogreb v družinskem krogu, se je 30. oktobra na Mostu na Soči poslovilo od njega veliko ljudi. Pogreb je vodil župnik iz Volč Milan Sirk, spregovorili pa so Ciril Žnidarčič v imenu krajanov in borcev, bivši padalec Stanislav Simčič iz Bilj, nekdanji britanski kapetan SOE John Earle iz Trsta, Stojan Fakin iz Solkana v imenu svojcev pogrešanih padalcev in zastopnik Društva TIGR Ciril Pelicon.

JANEZ STANOVNIK: "BIL JE ZLOČIN!"

"Prevevajo me čustva spoštovanja in občudovanja za padalce: za padle in za žrtve nezaslišanega zločina. Težko krivdo priznam in

Od leve: rajni Ivo Božič, John Earle in Stanislav Simčič.

obžalujem. To ni bila nikakršna "napaka". To je bil zločin, ki ga obsojamo." S temi besedami je na slovesnosti 11. novembra v Škrbini pri Komnu nastopil predsednik Zveze združenj borcev, nekdanji predsednik predsedstva Socialistične republike Slovenije Janez Stanovnik, ki je bil letos prvič na komemoraciji. Kot je spomnil, je njegova organizacija, ki se redno udeležuje srečanj v Škrbini, leta 1995 že obsodila zločin. Po njegovem mnenju je do njega prišlo, ker je po vojni ideologija sprevrgla medsebojno zaupanje v sumničenje, vrtinec hladne vojne pa je pogoltnil tudi te fante.

Žalne slovesnosti v Škrbini so se začele z zadušnico, ki jo je daroval vojaški kaplan v Vipavi Milan Pregelj. Med mašo v cerkvi sv. Antona so se izrecno spomnili tudi rajnega Iva Božiča.

Škrbina 2004: zgoraj, novi ameriški veleposlanik v Ljubljani Thomas Robertson med nagovorom; spodaj, del udeležencev, med njimi je Janez Stanovnik (foto Alessandro Fegez).

Slovesnost pred ploščo na pročelju rojstne hiše po vojni izginulega padalca Miloša Adamiča so sooblikovali komenski osnovnošolski otroci pod vodstvom Andreje Rustje, kvintet trobil in govorniki. Ob plošči je stala častna vojaška straža, prednjo pa so položili številne vence. Kot prvi je spregovoril komenski župan Uroš Slamič, nato je nastopil Janez Stanovnik, sledili so bivša padalca Stanislav Simčič in Ciril Kobal, novi ameriški ve-

leposlanik v Ljubljani Thomas Robertson, britanski obrambni ataše v Ljubljani Lindsay Wilson in angleški veteran iz Trsta John Earle. Skoraj vsi so se z lepimi besedami spomnili tudi Iva Božiča.

Za konec je Vaška skupnost Škrbina, ki ji predseduje Boris Pipan, po ustaljenem običaju še pogostila številne udeležence.

Aktivnost Iva Božiča nas je vse obogatila

Žalostno je v družini Božič na Mostu na Soči. Umril je Ivo.

Vsak dan umre mnogo ljudi po svetu, morda nekaj manj, kot se jih rodi. A nenadna smrt Iva Božiča nas je iznenadila in tudi globoko prizadela. Bil je človek izrednega značaja, dober, vsakomur je rad pomagal.

Rodil se je leta 1920 na Mostu na Soči (v takratni Sveti Luciji) v družini, ki se je bavila s peko kruha. Preživel je otroška in mladeniška leta v času, ko so tam gospodovali italijanski okupatorji. Obiskoval je samo italijansko šolo, saj so vse slovenske šole ukinili. Tu-

di nekaj gimnazijske izobrazbe je imel. Ko je dorasel za vojaški nabor, je bil uvrščen v italijansko vojsko in kmalu se je znašel na libijskih bojiščih, kjer je takratna Italija imela megalomanske načrte.

Ob koncu leta 1940 ga je ujela britanska vojska. Še z mnogimi drugimi slovenskimi fanti se je kot vojni ujetnik znašel v ujetniškem taborišču v predmestju Aleksandrije Agami. Tam so vojne ujetnike stražili vojaki Poljske armade, ki so Slovence zelo ščitili. Ivo je znal francosko, bral je in razlagal svojim tovarišem, kaj se dogaja po svetu, kolikor je pač

pisalo v časopisih. Ko je nastopil čas, da so zaradi prevelikega pritoka začeli pošiljati ujetnike v Južno Afriko in Indijo, so Poljaki Slovence skrivali pred britanskim poveljstvom.

Tako se je nabralo v taborišču Agami že preko 150 Slovencev. Želeli so oditi v boj proti Italijanom in tako skrajšati trpljenje svojih rojakov v okupirani Primorski in Istri. Ko so nacifašisti zasedli Jugoslavijo in je v Egipt dospel del begunske vlade, je kot naročen nastopil čas za te mlade in neizkušene fante. Britanci pa še slišati niso hoteli nič o tem, saj so se držali konvencije, ki je pre-

Škrbina 2004: častna straža pri spominski plošči (foto Alessandro Fegez).

povedovala novačenje tujih državljanov, še posebej vojnih ujetnikov, v svojo vojsko. K sreči sta enkrat prišla v ujetniško taborišče dva gospoda. Predstavila sta se kot člana Jugoslovanskega odbora iz Italije. Bila sta stara tigrovca, dr. Ivan Marija Čok in profesor Ivan Rudolf. Z njuno pomočjo so se ujetniki opredelili, prevzeli jugoslovansko državljanstvo in tako postali jugoslovanski vojaki na Srednjem vzhodu. Nastal je I. gardni bataljon in Ivo Božič je ves srečen sodeloval v njem, in sicer v 1. četi.

Že jeseni 1941 so iz tega bataljona poslali na posebno urjenje v Hajfo v Palestini (sedaj v Izraelu) kakih 30 izbranih mož, med njimi deset Slovencev. Ivo je bil med njimi. Tečaj naj bi trajal tri mesece, potem naj bi odšli v Jugoslavijo med gverilce - četnike, ki naj bi takrat že želi velike uspehe. Ivo je bil določen za tečaj radiotelegrafije. Radoveden, kot je bil, je stalno brskal po postajah v radijskem aparatu in slučajno zaslišal oddajo Svobodna Jugoslavija, ki jo

je oddajala neka postaja nekje v Rusiji. Iz poslušanja je zvedel, kaj se dogaja v domovini. Slišal je, da so četniki v resnici okupatorjevi sodelavci in da so pravi borci za svobodo le tako imenovani partizani, ki se bojujejo po vsej Jugoslaviji, tudi v Sloveniji.

Ker se je medtem izteklo trimesečje in so nekatere že pošiljali v akcijo, so se Slovenci trdno odločili in pred britanskimi predstojniki izjavili, da so sicer pripravljeni tudi takoj oditi v boj, vendar samo v Slovenijo, saj smo pod italijansko okupacijo že od leta 1918 in se želimo osvoboditi. Vodstvo je to vzelo na znanje in izmed Slovencev ni bil nihče nikamor poslan.

Prišlo je leto 1942, ko so Slovence poslali v Kairo na nadaljevanje urjenja. Potem je prišel tudi marec 1943, ko sta Ivo Božič in Stanislav Simčič pod vodstvom stotnika Deakina (ki je bil pozneje ranjen skupno s Titom) odpotovala z ladjo na otok Malto. Od tam naj bi odpotovala s pod-

mornico in se izkrcala nekje v Istri, kjer naj bi organizirala protifašistične skupine, vendar ne s partizani, temveč samostojno. Oba sta to soglasno odklonila, saj bi bilo absurdno: partizani bi ju hitro onesposobili, saj so bili že po vsej Istri. Poslali so ju nazaj v Kairo, kjer sta počakala na julij 1943, ko sta bila s še eno dvojico poslana z letalom v Slovenijo.

Ko so leteli, niso vedeli točno, kam gredo, pa je Ivo, ko je gledal skozi odprtino pod letalom, kriknil: "Spodaj vidim Idrijco in Bačo. Hura, saj sem doma!"

Kmalu se je prižgala zelena luč za spust s padali. To je bilo že na Šentviški Gori. Pričakali so jih borci Gradnikove brigade ter jih prav prisrčno sprejeli. Partizani so ljudi, kot je bil Ivo Božič, zelo potrebovali, saj je redno vzdrževal stik s Kairom in drugimi. Bil je res ves predan temu delu in visoko cenjen. Vse v redu, dokler je trajala vojna. Ko pa se je končala, so nastopili težki

Primorski padalci ob podelitvi odlikovanj v Ljubljani. Od leve: takratni britanski veleposlanik David Lloyd, John Earle, rajni Cvetko Šuligoj, Ciril Kobal, Stanislav Simčič in rajni Ivo Božič.

časi tudi zanj kot padalca. K sreči se je vključil v oddelek, ki je odšel iz Slovenije v Srbijo in še dlje. Ko je bil demobiliziran in se je vrnil domov, pa ni imel miru.

Osumili so ga, da je le prikrit britanski agent in kot tak zelo nevaren. Z Ozno je imel stalno težave, dokler ni postal prenevarno, zato je zapustil državo in se pretihotapil v inozemstvo. Dolgo je bil zaposlen v Kanadi, kjer se je tudi upokojil. Ko so mu zagotovili, da bo imel doma mir, se je z družino vrnil in se naselil na svojem domu na Mostu na Soči. Tam je bil vedno silno in vsestransko aktiven. Pri vseh je bil zelo priljubljen.

Po vrnitvi se je Božič začel

zanimati, kaj se je zgodilo s tovariši, ki so ostali v domovini. Žal je zvedel le za tragične vesti o teh tovariših, ki so nekam izginili brez sledu. Ivo se je lotil iskanja in načinov, da bi se to razčistilo, saj je bil več kot prepričan, da so bili njegovi tovariši, ki so se s padalom spustili med partizane, vsi brez razlike pošteni rodoljubi in veliki junaki. Prišli so se borit za svobodo svoje domovine. Nihče ni imel niti najmanjše želje, da bi komurkoli škodil.

Po trdem delu in iskanju je našel tudi sodelavce in dosegel razkritje zadeve. Življenja, žal, ni bilo mogoče nikomur povrniti. Zato pa so bili vsaj priznani kot zvesti junaki in so prejeli Srebrni častni znak

svobode Republike Slovenije. Najbolj se je treba zahvaliti prav njemu, če sta bili postavljeni spominski tabli: z vklesanimi imeni vseh padalcev, ki so se spustili v Sloveniji, v Paljevem, v Škrbini na Krasu pa na pročelju hiše padalca Miloša Adamiča s seznamom padlih, umrlih in izginulih padalcev. Pred to tablo je vsako leto na enajsti dan enajstega meseca ob enajsti uri žalna komemoracija, ki jo vsako leto obiščejo tudi visoki gostje.

Ivo Božič je bil med nami zelo ploden, njegova aktivnost nas je vse obogatila. Naj mu bo lahka slovenska zemljica, ki jo je tako ljubil. Slava mu in hvala!

Stanislav Simčič

Novi predsednik slovenskega parlamenta France Cukjati

Rodil se je na Štajerskem. Je član Janševe Slovenske demokratske stranke. Končal je prvo stopnjo gradbene fakultete v Ljubljani, v Zagrebu je kot jezuit končal filozofijo, nato pa še teologijo v Frankfurtu. Nekaj časa je opravljal duhovniški poklic. Študiral je medicino in postal zdravnik. Izstopil je iz jezuitskega reda in se poročil. "Razšli smo se kot prijatelji in celo papež mi je uradno dovolil cerkveno poroko."

Iz intervjuja v *Demokraciji* (28. oktobra 2004) povzemamo dva odgovora:

Ustaviva se še pri tako imenovanih izbrisanih. Verjetno bo moral državni zbor v tem mandatu zadevo pospraviti z dnevnega reda.

Zagotovo! Če nam bo uspelo z opozicijo uskladiti stališča in zagotoviti dvetretjinsko večino, bomo takoj začeli s postopkom sprejemanja ustavnega zakona, ki naj bi to vprašanje ustrezno in dokončno razrešil.

Ob tem naj omenim, da je pred nami še veliko krivic, ki jih je povzročila ta država, pa jih doslej še ni "opazila", ni priznala ali pa jih je kratko malo "izbrisala", kot da jih nikoli ni bilo. Ni prav, da govorimo le o eni kategoriji izbranih, o drugi kategoriji krivic, ki so bile mnogo večje, hujše in usodnejše, pa molčimo.

Kaj bodo glavne naloge državnega zbora v tem mandatu?

To, kar so glavne naloge državnega zbora v vseh mandatih: nemoteno, učinkovito in državotvorno delovanje zakonodajne veje oblasti. Pomembne specifične, ki bodo v tem mandatu po svoje obarvale verjetno tudi delo državnega zbora, pa bodo umeščanje Slovenije v evropske tokove ob sočasnem ohranjanju slovenske identitete, razvoj svobodne podjetniške pobude ob sočasni ohranitvi in poglobitvi socialne pravičnosti, umik države iz gospodarstva ob sočasnem nadzoru nad državnim premoženjem itd.

Mitja Petaros

Barvani kovanci

Svojčas smo v Mladiki opisali zanimivost iz sveta numizmatike, ki ni zelo pogosta v naših krajih, tj. plastične bankovce. Tokrat pa bi bralcem razkrili drugo posebnost iz sveta denarnih teles oz. plačilnih predmetov, na katero menda niso navajeni oz. so jo verjetno le redkokdaj videli: barvane kovance. Danes je tehnologija tako napredovala, da se stalno srečujemo z novostmi, ki nam spreminjajo že ustaljene navade in tudi poboljšajo ali polepšajo predmete, ki jih človeštvo uporablja že od davnine (kakor so npr. novci). Stalno imamo tudi opravka z najrazličnejšimi predmeti, ki niso bistveni za kakovost našega življenja, ampak so narejeni le v reklamne namene ali kaj podobnega; gotovo smo že marsikdaj videli najrazličnejše majhne kovinske predmete in okraske, ki so raznovrstno pobarvani. Tako so si nakateri zamislili, da bi lahko pobarvali tudi bolj vsakdanje in uporabne predmete in spet so najprej v Avstraliji (kjer tudi redno tiskajo plastične bankovce) začeli izdajati barvne kovance (v devetdesetih letih prejšnjega stoletja). Zdaj kujejo barvane novce marsikje po svetu, največkrat pa gre le za novce, ki so namenjeni numizmatikom in zbiralcem sploh, nekatere države pa so take posebne kovance izročile tudi v redni obtok.

Tehnike barvanja kovancev so izredno zapletene in tudi postopek je večkrat skrivnosten, saj razne svetovne kovnice, ki se s tem ukvarjajo, navadno tudi patentirajo svoj način izdelave. Prav zato imamo danes na razpolago barvne kovance različne kvalitete in so tudi pobarvani z zelo različnimi tehnikami, tako da se krepko razlikujejo med seboj in je končni rezultat dokaj zanimiv in včasih presenetljiv. Od začetnih pobarvanih le reliefnih delih na kovancih, kasnejših barvanih vdolbinah na novcih (ko so tehniko, ki so jo uporabljali za barvne medalje in kovinske spominke - to je emajliranje s posebnimi neizbrisnimi barvnimi laki - prenesli na kovance), smo danes priča celim slikarijam (zelo podobnim barvnim fotografijam, saj podobo nanašajo kar z računalnikom, ki je predhodno obdelal ilustracijo z odčitovalnikom), na sicer relativno majhni površini, ki jo pač premore novce. Že nekaj časa kovance polepšajo tudi z upodobitvami na raznobarnih hologramih, ki spreminjajo barvo in obliko, ko novce premikamo. Ponekod se v te namene poslužujejo tudi laserskega tiska. Marsikatera državna kovnica danes kuje barvne novce, ponekod pa naročajo take kovance kar pri privatnih družbah, ki so se specializirale za kovanje medalj in malih predmetov nasploh. Dogaja se tudi, da nekatere zasebne družbe (po predhodnem dovoljenju seveda) naknadno pobarvajo že obstoječe srebrne kovance, ki jih je nakovala kakšna uradna državna kovnica. Taki kovanci nimajo seveda več svoje nominalne vrednosti (tiste vrednosti, ki je na njih označena), postanejo pač le okrasni predmet za zbiratelje (numizmatiki jih sploh ne upoštevajo kot pravi denar oz. kova-

Nekaj primerov barvanih kovancev: srebrnik z Bermudov (zgoraj), francoski kovanec posvečen Hugoju (levo) in primer avstralskih kovancev za priložnost olimpijskih iger v Sidneju (desno).

Levo: raznobarvni hologram na kovancu Severne Koreje; desno: Kongo pa je npr. izdal kovance s papigo.

nec), čeprav jih prodajajo po mnogo višji ceni, kot bi jih sicer. Primer naknadnega barvanja je ameriški srebrnik imenovan *Silver Eagle Dollar*, ki ga v zasebni kovnici *The Morgan Mint* ponujajo v najrazličnejših verzijah (pozlačenega, naknadno pobarvanega bodisi s posebnimi barvami kot s hologrami. Najpogosteje pobarvajo figuro, ki ponazarja *dekle-Svobodo* (Liberty), oblečeno v tančico, ki se je pojavljala na poldolarskem srebrniku - *Silver Half Dollar* med leti 1916-1947, na averzu katerega je nakovan ameriški grb, ki ponazarja proti desni obrnjenega orla z razpetimi krili in ščitom na oprsju, v kljunu drži napis *e pluribus unum* in med kremplji stiska vejico in puščice). A tudi v Italiji, potem ko je lira dokončno izčrpala svojo vlogo uradnega plačilnega sredstva, so pobarvali najbolj razširjeni tečajni srebrnik, ki ima upodobljene tri Kolumbove ladje - karavele. Tega seveda ni storila italijanska državna kovnica (*Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato*), ampak zasebna družba, ki se splošno ukvarja z zbi-

rateljskimi predmeti nasploh (od filatelije in numizmatike dalje...). Ne vemo pa, če so taki naknadno pobarvani kovanci, ki so pač izgubili svoj prvotni pomen, imeli več ali manj dober uspeh med ljudmi oz. zbiratelji, katerim so namenjeni, saj niso nikoli posredovali podatkov o priljubljenosti naknadno pobarvanih obtočnih kovancev.

Vsekakor so po svetu (in v zadnjem desetletju tudi v Evropi) izdali mnogo uradnih barvanih kovancev, ponekod so postali tudi tekoči novci, večinoma pa so le priložnostni ali spominski, ki imajo vsekakor svojo uradno vrednost v državah, ki so jih izročile v obtok. Nedvomno so zaradi svojih barv in raznolikosti zelo zanimivi in privlačni. Opisali bi le nakatere primere, saj jih je že res ogromno v obtoku.

V Avstraliji so barvni kovanci zelo priljubljeni in so jih skovali za najrazličnejše priložnosti (ob vstopu v novo tisočletje, za olimpijske igre v Sidneyju, v spomin na posebne obletnice). Na Kubi so leta 1994 izdali take kovance, da bi predstavili karibsko fauno, kar jim je z barvami tudi lepo uspelo. Istega leta so v državni kovnici v Havani ustvarili tudi serijo barvanih kovancev, na katerih so naslikana stara letala. V Ljudski Republiki Benin, ki se v Afriki nahaja med državama Togo in Nigerija (svojčas se je imenovala Dahomey), so najprej leta 1995 izdali barvani kovanec vrednosti 500 frankov, v spomin na svetovno nogometno prvenstvo, ki se je nato odvijalo v Franciji (leta 1998) in istega leta tudi srebrnik (1000 frankov) posvečen avstrijskemu letalu iz prve svetovne vojne; kasneje so nakovali še barvane novce z upodobitvami afriških živali (panterja, krokodila, zebro). Tudi v Afganistanu so priložnostne srebrnike (od leta 1996) barvali in sicer tiste, ki so spominjali na športne dogodke (svetovno nogometno prvenstvo in tudi olimpijske igre v Sidneyju). Na Kitajskem že redno kujejo kovance v barvah, raznih vrednosti in različnih kovin. Letos so na primer, ob kitajskem letu opice, v kovnici *Shenzhen Goubao*

Minting Corporation iz Shenyanga (*Ljudska kitajska Banka* se namreč poslužuje raznih kovnic) nakovali barvane kovance z upodobitvami dogodivščin

Kralja opic, ki je zelo priljubljena risanka povzeta iz klasične kitajske literature. Leta 1996 so kovan-

Na Kubi so na kovancih prikazali barvito karibsko favno (štirje kovanci zgoraj); na Poljskem pa so priložnostne kovance posvetili 20. obletnici *Solidarności*.

Dva krasna primerka barvanih kovancev na morsko tematiko vrednosti 1 dolarja, ki jih kujejo na Palau.

ci vrednosti 100 frankov, ki jih je izdala Republika Kongo (nakovali so jih v Franciji) in ki ponazarjajo zrakoplov Junkers JU52, prvi barvani kovanci te države; medtem ko je Demokratična republika Kongo (soseda prejšnje, svojčas so jo imenovali Zaire) izdala razne serije barvanih kovancev z upodobitvami papig in metuljev. Na otokih Cook so si zamislili zelo zanimive barvane kovance z risbami znanega mačka Garfielda in tudi s celo serijo o živalih. Na Bermudih so leta 2001 naročili svoje barvane srebrnike pri angleški kraljevi kovnici (Royal Mint iz Londona, svojčas so novce teh otokov kovali v švicarski Valcambi oz. v ameriški Franklin Mint) in ponazarjajo domačine, ki so oblečeni v raznobarvne lokalne narodne noše. V Severni Koreji kujejo barvane novce od leta 1996 (tudi s hologrami), v afriški Namibiji pa od leta 1995; take kovance so izdali tudi v Nepalju in Mongoliji, v Liberiji pa so v obtoku od leta 2001. Zanimiva je zgodba kovancev, ki jih izdajajo v Palau (to je samostojna državnica, ki je sestavljena iz približno 100 otokov v Filipinskem morju in je suverena od leta 1994, ko se je dokončno odcepila od ZDA. Združene države Amerike so si tiste otoke prisvojile ob koncu druge svetovne vojne, prej so pripadali Japonski, ki pa jih je leta 1914 odvezla Nemčiji, ki jih je bila odkupila od Španije leta 1899), saj vsako leto poskusno kujejo barvani kovanec z isto morsko tematiko vrednosti 1 dolarja (upodobitve se vsako leto razlikujejo) in tako odlično reklamirajo obstoj sicer redko obljudene države

(baje da je vseh prebivalcev nekaj nad 13.000). V Kanadi izide vsako leto večje število različnih barvanih novcev, ki jih kujejo v kanadski državni kraljevi kovnici (Royal Canadian Mint). Tudi v Evropi so izdali barvane kovance, in sicer na Poljskem in v Franciji. Zadnja je izdala celo serijo priložnostnih evrov, ki so delno tudi pobarvani in so posvečeni raznim literarnim junakom.

V tem pregledu smo predstavili nekaj primerov barvanih kovancev, ki imajo po celem svetu kar dober uspeh in so postali še kar priljubljeni med ljudmi. Razne državne kovnice ob nezanemarljivem zasluzku, ki ga imajo, ko prodajajo spominske in priložnostne kovance, se niso izneverile "poslanstvu", ki ga imajo kovanci (da kljubujejo zobu časa in tako dolgo opozarjajo in spominjajo na razne dogodke in osebe s svojimi upodobitvami) in so z novimi, modernimi tehnikami, še pospešile sporočilnost, ki naj bi jo vsi novci nosili...

Vladimir Kos

Se me spominjaš še?

Morjé pri Kámbara, se me spominjaš?
Beló se danes peniš od vetrov,
a takrat je bila gladina sinja,
le valčki so ostali od valov.*

*Med nje sem se - po ritmu struj - potapljal,
prejemal včasih slan poljub vodé:
še zdaj mi je skrivnost ob kaplji kaplja,
ogromno kapelj, ki nič ne težé...*

*Nekoč bom smel zaplavati v Nebesa
in srečal te, morjé, bom znova Tam,
kjer - zdi se mi - ne manjka glasbe plesa
ne to, kar sreča je plavalcem nam.*

* Kámbara: ribiško mestece ob Tihem oceanu, kjer se zdaj zaradi onesnaženja morjá ne da več prijetno plavati.

Bruna M. Pertot

Goba

K. K. Gebirgs-Vermessungsamt Triest
 B. Register - Post 1246 angemeldet am
 9 April 1901 - (L. F.) Holzer m. p.

Si. 8

Za vladanja Njeg.

c. kr. ap. Veličanstva

FRANCETA JOŽEFA I.

Cesarja avstrijskega itd. itd. itd.

Upravljeno v Trstu dne pelega
 meseca Aprila leta 1901. (tisočdevetstajnega)

Pred menoj **Dr. Joahimom Zencovich**, c. kr. notarjem v Trstu.

Trišta stanneni osobno znanu gg. Ivan Marija
 Pertot por. Antona por. Franceta iz Barkovelj št.
 in Andrej Pertot por. Luke iz Barkovelj št. ker sta
 splenita pred menoj deda in.

Čujpno-prodajno pogodbo

Prastric je l. 1901. imel triintrideset let, njegova žena Vanka Ivana pa enaintrideset.

Takrat so Barkovlje bile še naravni biser: šest (morda pa tudi več) zdravih, nezabetoniranih potokov je hrumelo po strmih bregovih v morje in tudi z arhitektonskega zornega kota je bil kraj lep in ne tisti spaček, ki ga vidimo danes, ko se z obale zazremo v hrib.

Vse parcele (razen redkih izjem) od zračne črte Čedaz Kontovel vse do cerkve sv. Jerneja in čez so pripadale raznim Pertotom, katerih rodov je bilo brez števila.

Prastric in prateta sta bila mlada in sta se preživljala z ribolovom in z gruntom, ki je zaradi rodovitnosti tal in plemenite mikroklimе dajal zares imenitne pridelke. Niti slutila nista, da bosta morala skozi dve vojni,

kakršnih svet ni še videl, tudi nista vedela, da se bosta morala nekoč, vsaj za silo naučiti nekaj italijanskih besed: Italija je bila daleč, za devetimi gorami in devetimi vodami.

Ves breg je bil naseljen z ljudmi, ki so jima bili na las podobni. Takrat, v tistih letih, so kupoprodajne pogodbe pisali v slovenščini, se pravi, samo v slovenščini.

L. 1917 je prastric dobil listino, ki zadeva zemljiško lastništvo napisano v štirih jezikih. Izdala mu jo je država, gosposka Avstro-Ogrska.

Post-Nr.	} 68	Gemeinde:	} Sopria
Nro. progressivo.		Comune:	
Zaporedna štev.:		Občina:	
Tekući broj:		Občina:	
Kronland:	} Sutorale	Zahl der Grundbucheinlage:	}
Provincia:		Nro. della partita tavolare:	
Dežela:		Številka zemljiško-knjižnega vloška:	
Pokrajina:	Broj uložka zemljišničkog:		
Steuerbezirk:	} Trieste		
Distretto steurale:			
Davčni okraj:			
Poradni kotar:			

Grundbesitzbogen. — Foglio di possesso fondiario.

Zemljišna posestna pola. — Zemljištni posiedovni list.

Haus Nr.:	} 11	} Patot Francisco Pa' Avda. (Sopria)
Nro. di casa:		
Hišna štev.:		
Broj kuće:		
Name und Wohnort des Grundbesitzers:	}	} Sopria
Nome e domicilio del possessore di fondi:		
Ime i stanovanje posestnika:		
Ime i stanovanje posiednika:		
Mitbesitzer:	}	}
Crp. ... prietari:		
Sopučetniki:		
Soposednici:		

25 APRILE 1917

Potem je prišla goba. Goba? Da, goba. Tista, ki briše ljudi, narodne skupnosti in podobo krajev. Kaj ni vsa zgodovina človeštva eno samo brisanje, ena sama goba?

Toda goba briše, vsega pa ne izbriše. Tudi ko bi kdo utegnil vse izbrisati, bi se ga lotilo nelagodje. Kdor briše, ve, da počenja nekaj nečednega, sicer bi z lahkoto priznal, da je pač izbrisal. Toda tega nikdar ne naredi. In potem: kdor briše, točno ve, da mu za hrbtom že prihaja nekdo drug s svojo gobo in da bo ta izbrisal vse, kar je on napisal.

In potem: časi so že taki, da se marsikdo sprašuje, ali ni nekje že pripravljena velegoba, ki bo izbrisala vse in bo vse od nikogar. Naše upanje je, da ne. Naše upanje je, da bodo ljudje, ki sedaj doraščajo, vrgli vse gobe stran in zapeli skupno pesem zemlji in življenju, ne ker bi vsi naenkrat postali dobri, pač pa zato, ker je to edina pot v lepši svet.

Multimedijški slovar Slovenske prosvete

V okviru pobude skupnosti Interreg III A Italija-Slovenija 2000-2006, ki financira čezmejno sodelovanje, se je Slovenska prosveta iz Trsta vključila v sklop kulturnih posegov z lastnim projektom z naslovom: *Uskladitev strokovnega izrazja v slovenskem in italijanskem jeziku*.

Globalizacija in vse večja soodvisnost držav in ekonomskih sistemov nas silita k tesnejšemu čezmejnemu sodelovanju, ki je obenem eno izmed temeljnih predpostavk za učinkovito integracijo držav članic Evropske unije. Večjo težavo pri kooperaciji predstavlja problem jezikovnega sporazumevanja, s katerim se morajo soočiti akterji čezmejnega prostora. To velja tako za kulturno kot tehnično-znanstveno področje. Posebno težko pa je pri novejših vedah, ki so korenito posegle v naše življenje. Mobiteli, televizorji in računalniki so postali sestavni del našega vsakdana. Pojavljajo se novi izrazi in potreba, da poskrbimo za ustrezno usklajene prevode na tem dinamičnem tehnološkem področju, je še kako aktualna. Tako je Slovenska prosveta postala nositeljica projekta, ki zajema obsežno podatkovno zbirko terminoloških prevodov iz slovenščine v italijanski jezik in obratno, na področju elektronike, elektrotehnike in informatike. Tehničnim izrazom so bila dodana še splošna gesla, ki so najbolj v rabi v teh vedah. Tako zbrano gradivo, ki šteje preko 12.000 gesel, je po zahtevnem uredniškem delu in računalniški obdelavi bilo pripravljeno za objavo. S tehnično pomočjo založbe Mladika je Slovenska prosveta izdala dve publikaciji: slovar v klasični knjižni izdaji z naslovom *Slovensko-italijanski italijansko-slovenski slovar elektronike, elektrotehnike in informatike* in multimedijški slovar na CD-ROM-u z istim naslovom. Glavni podvig projekta pa je objava celotne zbirke

podatkov na medmrežju, ki nosi naslov: www.siel.info. Ta oblika posredovanja informacij je še najbolj popolna, saj dopušča prost dostop do prevedenih terminov in omogoča vzpostavitev dialoga med uporabnikom in "slovarjem". Vsak registrirani uporabnik se lahko spravi v stik z elektronskim uredništvom in mu posreduje svoje sugestije in predloge za vnos novih tehnoloških izrazov. Skupina izvedencev, ki je slovar pripravila, bo nove izraze preverjala in jih vključevala v podatkovno zbirko, ki se bo tako stalno dograjevala in izpopolnjevala.

Zbiranje, preverjanje in usklajevanje tehnične terminologije je zahtevno opravilo. Veliko je neologizmov in številne so skušnjave, da bi prevajalec segel po angleškem izrazu. Pri snovanju podatkovne zbirke je postalo takoj razvidno, da je slovenščina na področju elektronike, elektrotehnike in informatike zelo oprezna pri uvajanju tujih izrazov v svoje besedišče. Slovenci raje uporabljamo slovensko besedo tudi ko gre za nov pojem, ki smo ga v glavnem spoznali v angleškem jeziku. Italijanski jezik je manj pozoren na te aspekte.

Kot primer lahko navedemo napravo, ki spremlja domala vsak namizni računalnik. Slovenci dosledno uporabljamo za to napravo izraz *miška*, medtem ko je v italijanskem besedišču prevladal angleški termin *mouse* in je postal edini izraz, ki v italijanskih slovarjih označuje ta pripomoček.

Ker se je podatkovna zbirka snovala v slovenskem in italijanskem jeziku, je bila nujna taka sestava delovne skupine, da obvlada omenjena področja v obeh jezikih. Zato so delovno ekipo sestavljali naši zamejski izvedenci. Pri sestavi slovarja sta za področje elektronike in elektrotehnike sodelovala inž. Carlo Mucci in inž. Egon Štoka, za področje informatike pa sta

Platnica novega slovarja.

bila zadolžena dr. Roberto Sturman in Ivo Corva. Pripravljanje medmrežne podatkovne zbirke in spletnih strani ter oblikovanje le-teh je bilo zaupano Miranu Pečeniku. Končni tehnični in jezikovni pregled vseh gesel je opravil inž. Marjan Jevnikar, za slovaropisno analizo pa nam je iz Ljubljane prijazno priskočila na pomoč prof. spec. leks. Marjeta Humar, specialist za tehnične slovarje pri ZRC SAZU. Za uredniško delo in računalniško obdelavo podatkov sta poskrbeli Liljana Filipčič in Alenka Giugovaz. Projekt je pripravil in vodil Ivo Corva.

Posebno vlogo je imel tudi Urad za Evropo

pri Slovenskem deželnem gospodarskem združenju iz Trsta, ki je s svojim strokovnim znanjem učinkovito pomagal pri administrativnih zadolžitvah projekta v osebah Erika Švaba, Kristine Valenčič in Mare Černic.

Če se za zaključek povrnemo k Evropi, lahko trdimo, da imajo obmejna območja važno vlogo, saj so lahko pomemben vezni člen pri snovanju novega evropskega doma, ki mora temeljiti na medsebojnem spoštovanju, spoznavanju in sodelovanju.

Projekt Slovenske prosvete iz Trsta je sicer majhen, a konkreten korak na tej zahtevni poti.

Samo Resnik

Mariborska drevesa

potem so mi rekli
tukaj nisi zaželjen
molče rekli
pojdi iz tega mesta
lahko tudi ostaneš in crkneš
(a če bi kdo vprašal bomo rekli da te tukaj ni)
rad imam par mest po raznih koncih
a v nobenem nisem tako čutil
dreves med ulicami in hišami
in marsikatero jutro bom pogrešal pot ob ovinku Drave
posebno jutranjo svetlobo naše ulice ko je sonce nad Kalvarijo
marsikateri večer kronico luči nad vrhom Urbana
preveč imam rad to mesto, že zato je bolje, da grem
kajti svet je tako postavljen, da so nekateri ljudje radi gospe in gospodje
in imajo radi mir, ko kradejo ali so pomembni; in bodo ubijali za ta mir
tako ali drugače;
in svet je tako postavljen, da je večina drugih ljudi najraje tiho.
Če nisi ne na tej ne na oni strani reke
Te bo odnesla s seboj.

(z zahvalo Izetu Sarajliću za sarajevski dež)

Morda ti bodo na koncu sicer dali kamen kot Robertu Burnsu.

Morda bo kje kdo iz veselja ali obupa živel s tabo

kruh v senci vej in vina vrč in ti in knjiga pesmi to je dobro kjerkoli

v veliki evropi naj bi bila kruh in vino trajno poceni in dosegljiva skoraj vsakemu

in tudi spomin na domača drevesa je darilo.

Antena

PROSLAVA NA VOJSKEM

Na Vojskem so se 28. avgusta spomnili 60-letnice partizanske tiskarne Slovenija, kjer je izhajal edini resnično tiskani ilegalni dnevnik v zasebni Evropi, in prenosa ranjencev iz partizanskih bolnišnic Franja in Pavla v Trnovskem gozdu do zasilnega letališča Nadlesk na Notranjskem, od koder so jih zavezniki prepeljali v južno Italijo. Spregovorili so idrijski župan Damjan Krapš, nekdanji partizanski sanitetec, proseški rojak zdravnik Ivan Cibic, Lojze Abram za Zadruge Primorski dnevnik (ki je ob tej priložnosti tudi izdala spomine Marte Ferfolje Bitežnik Tiskarna v gozdu) in podpredsednica Državnega zbora Irma Pavlinič Krebs. Nastopil je tudi Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič.

ŽENSKESKOZI ZGODOVINO

Gradivo z letnega zborovanja Zveze zgodovinskih društev, ki je bilo od 30. septembra do 2. oktobra v Celju, je izšlo v knjigi *Ženske skozi zgodovino*, ki jo je uredil Aleksander Žizek. To je doslej najboljše zbiranje zbornik o zgodovini žensk na Slovenskem, saj obsega 41 referatov na 394 straneh večjega formata.

Boris Zulian

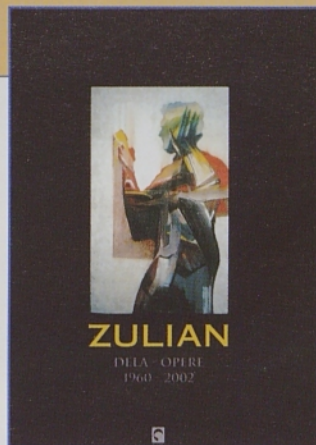
Leto Borisa Zuliana. Tako bi lahko rekli, potem ko je pred kratkim izšla pri Mladiki monografija ob njegovi 60-letnici. V tej številki objavljamo kratek intervju z njim. Na Opčinah je 29. oktobra odprl v dvorani

foto KROMA

Zadruške kraške banke lepo razstavo, katere se je udeležilo izredno veliko število občinstva.

Prav tako lepo je bila obiskana tudi razstava v Babni hiši v Ricmanjah, ki so jo odprli v petek, 19. novembra.

KMECLOVI DRUGAČNI POGLEDI

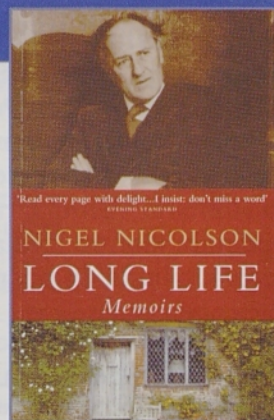
Literarni zgodovinar, a tudi pisatelj in politik dr. Matjaž Kmecl je pri Cankarjevi založbi izdal novo delo: *Tisoč let slovenske literature - drugačni pogledi na slovensko literarno in slovensko preteklost*.

SVEČE 2004

Na 24. slikarskem tednu v Svečah na Koroškem, ki ga uspešno prireja tamkajšnje prosvetno društvo Kočna, so takrat sodelovali tudi zamejski ustvarjalci Ivan Žerjal iz Gorice, Luisa Tomasetig iz Benečije in Franc Merkač s Koroškega.

Umrli je Nigel Nicolson

V Sissinghurstu v Kentu (Velika Britanija) je 23. septembra umrl nekdanji angleški konservativni poslanec, pisatelj in založnik Nigel Nicolson. Rodil se je 19. januarja 1917 v Londonu politiku Haroldu in pisateljici Viti Sackville-West. V našo tragično polpreteklost je stopil maja 1945 na Koroškem, ko je s svojo brigado sodeloval pri izročanju domobrancev in drugih protikomunistov jugoslovanskim komunističnim oblastem. To, da so odhajajočim lagali, da jih pošiljajo v Italijo, čeprav so vedeli, da gredo v smrt, je občutil kot eno najhujših življenjskih izkušenj. Peklo ga je tudi, da je proti nameram nadrejenih sicer protestiral, a se jim ni uprl. O dogodkih v Vetrinju je pričal grofu Tolstoju v korist na znanem procesu proti avtorju knjige *Minister* in pokoli leta 1989, ko je prisilno vračanje označil za eno najbolj nesrečnih operacij, kar so jih morale kdaj opraviti britanske čete. O Vetrinju in procesu je odkritosrčno pisal tudi v avtobiografiji *Long Life* iz leta 1997 in pa javno govoril pred leti tudi v Ljubljani.

22. Koroški kulturni dnevi

fotograf KROMA

Tri prireditve v sklopu Koroških dnevov: predstava "Mala čarovnica" (levo), okrogla miza v Centru Lojze Bratuž (spodaj) in MePZ Pevskega društva Sele in člani Slovenske filharmonije v cerkvi sv. Jerneja na Opčinah (desno).

in v ponedeljek, 18. oktobra, v Gorici "Navihanci", to je otroška lutkovna skupina iz Celovca, s predstavo "Mala čarovnica". V ponedeljek, 18. oktobra, so v DSI v Trstu večer posvetili pesnici Milki Hartman. V četrtek, 21. oktobra, je v Finžgarjevem domu na Opčinah dr. Janko Zerzer prikazal svoje filme "Po koroških poteh". Dan prej, v sredo, 20. oktobra, je bila v mali dvorani Centra Lojze Bratuž okrogla miza na temo Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja. V petek, 22. oktobra, pa je bilo v Centru Bratuž v Gorici srečanje Slovenske glasbene šole na Koroškem, Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel in Glasbene matice.

V okviru Koroških dnevov na Primorskem je bila že 1. oktobra odprta v Centru Bratuž likovna razstava del treh bratov Čertov iz Sel. V soboto, 16. oktobra, so Selani bili v gosteh prosvetnega društva Štandrež, kjer so nastopili s Camolettijevo komedijo Boeing, Boeing. Mešani pevski zbor Pevskega društva Sele in člani Slovenske filharmonije pa so sklenili Koroške kulturne dneve z dvema nastopoma v nedeljo, 24. oktobra. Najprej so v rojanski župnijski cerkvi sodelovali pri maši, ki jo prenaša tržaški radio, kjer so izvajali jubilejno mašo Romana Verdela, nato pa so nastopili še pri sv. maši ob 11. uri v cerkvi sv. Jerneja na Opčinah, kjer so izvajali isto mašo, po maši pa so župljane navdušili s kratkim koncertom koroških ljudskih pesmi v priredbi svojega dirigenta Romana Verdela.

VAL

S trojezičnim naslov Val - L'onda - Die Flut je Založništvo tržaškega tiska izdalo slikovno in pisno gradivo o povodnji, ki je avgusta lani prizadela Ukve in nekatere druge kraje v Kanalski dolini. Prvi predstavitvi 28. avgusta v Žabnicah so sledile še nekatere, tudi v Trstu.

NAGRADA STOJANU PETAROSU

Na mednarodnem folklornem festivalu v Gorici so 29. avgusta podelili "odličje Franca Ungara" ustanovnemu članu Tržaške folklorne skupine Stu ledi Stojanu Petarosu.

Nagrado za najboljše noše je na festivalu prejela skupina Študent iz Maribora.

JUBILEJA V VRSTAH UREDNIŠTVA

Izmed urednikov Mladike sta pred kratkim praznovala 70-letnico zaslužna javna delavca: 22. septembra časnikar in pisatelj Saša Martelanc, 17. novembra pa časnikar, predsednik Društva slovenskih izobražencev ter Sveta slovenskih organizacij Sergij Pahor.

BORIS PAHOR V TRSTU

Pisatelja Borisa Pahorja je po njegovih literarnih uspehih v tujini končno počastil tudi italijanski Trst. V atriju Borze na Borznem trgu je Tržaška trgovinska zbornica priredila lepo urejeno razstavo njegovih del. V isti palači pa so Pahorju posvetili tudi dve lepo obiskani literarni srečanja.

PAHOR IN REBULA V DNEVNIKOVI KNJIŽNICI

Ljubljanski časopis Dnevnik je v svoji tedenski nizkocenovni ponudbi v okviru Dnevnikove knjižnice ponudil tudi nekaj umetnin zamejskih in zdonskih umetnikov. Že junija je izšlo Mesto v zalivu Borisa Pahorja, sledili so Florjan Lipuš (Zmote dijaka Tjaža), Zorko Simčič (Človek na obeh straneh stene), v novi seriji pa novembra Alojz Rebula (Senčni ples).

VOVKOV SIMPOZIJ V SLOVENIKU

V papeškem zavodu Slovenik v Rimu je bil od 13. do 17. septembra že 22. simpozij iz niza letnih multidisciplinarnih srečanj o vidnih osebnostih slovenske cerkvene zgodovine. Tokrat je bil posvečen svetniškemu kandidatu, ljubljanskemu škofu Antonu Vovku (1900-1963). Izšlo je medtem gradivo z lanskega simpozija o škofu Karlu Janezu Herbersteinu.

FRANC SODJA 90-LETNIK

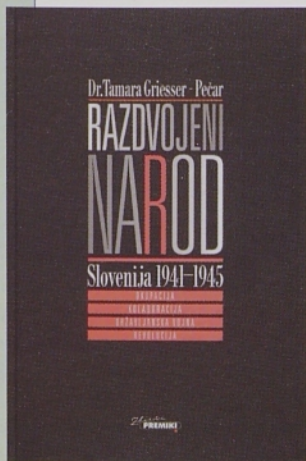
Duhovnik lazarist, pesnik in pisatelj, nekdanji politični zapornik, misijonski delavec, vzgojitelj in duhovni pisatelj Franc Sodja je 31. avgusta v Torontu obhajal 90. rojstni dan. Za njegov jubilej so vse tri Mohorjeve skupno izdale izbor iz njegovih spisov, ki izpričuje Sodjevo duhovniško poslanstvo. Pod naslovom Pridiganje - moje poslanstvo je knjigo pripravil in ji napisal spremno besedo Andrej Rot, medtem ko je uvodno misel prispeval Jože Kopeinig.

Na Orlovi glavi na Voglu pa so 15. avgusta ob Sodjevem jubileju postavili 6 metrov visok križ, in to na mestu, kjer so podoben križ leta 1935 postavili brata, poznejša duhovnika Franc in Janez Sodja ter drugi ob evharističnem kongresu. Občina Bohinj pa mu je podelila srebrno občinsko priznanje.

DR. INZKO BO VELEPOSILNIK V LJUBLJANI

Avstrijska vlada je 14. septembra imenovala za prihodnjega veleposilnika v Ljubljani znanega koroškega Slovenca dr. Zdravka Inzka. Doslej je 55-letni diplomat vodil oddelek za srednjo, vzhodno in jugovzhodno Evropo, južni Kavkaz in srednjo Azijo na zunanjem ministrstvu, pred tem pa je služboval kot veleposlanik v Sarajevu, vodja avstrijskega kulturnega inštituta v Pragi, kulturni ataše v Beogradu in drugje.

Razdvojeni narod

V Ljubljani so 9. septembra predstavili več kot 550 strani obsežno študijo slovenske zgodovinarke dr. Tamar Griesser-Pečar *Razdvojeni narod*. O vsebini govori že podnaslov: Slovenija 1941-1945, Okupacija, kolaboracija, državljanska vojna, revolucija. Gre za podroben opis vseh skupin in dogodkov, ki so zaznamovali osodni notranjeslovenski spor.

Knjiga je izšla v zbirki Premiki pri Mladinski knjigi in je prevod dela, ki je najprej izšlo v nemščini na Dunaju, kjer zadnje čase živi avtorica. Pobudo za raziskavo, ki sloni na objavljeni literaturi in množici neobjavljenih arhivskih virov, sta dala dr. Marija in

Jože Bernik, ki sta prispevala tudi uvodno Posvetilo. Njima, dr. Janezu Zdešarju in prof. Janezu Grumu se zgodovinarica tudi izrecno zahvaljuje za pomoč in nasvete.

Kot se sliši, avtorica zdaj dokončuje še obsežno študijo o povojnem preganjanju duhovščine na Slovenskem.

Društvo slovenskih izobražencev v novi sezoni

Levo: Boris Pahor, Jolka Milič, Alojz Rebula in France Pibernik ob izidu Kocbekove dvojezične antologije pesmi. Spodaj: v sklopu Koroških dnevov so Nužej Tolmajer, Marija Makarovič in Tone Ivartnik spregovorili o pesnici Milki Hartman. Desno zgoraj: dr. Andrej Bajuk o političnem položaju v Sloveniji po volitvah.

V ponedeljek, 4. oktobra, je Društvo slovenskih izobražencev v Trstu začelo svojo novo sezono ponedeljkovih kulturnih srečanj s Kocbekovim večerom, na katerem so nastopili Boris Pahor, Alojz Rebula, France Pibernik in Jolka Milič. Ob tej priložnosti so predstavili Kocbekovo monografijo, ki sta jo pripravila France Pibernik in Kocbekov sin Jurij in je izšla pri celjski Mohorjevi družbi, ter slovensko-italijansko antologijo pesmi *Siamo nati per i miracoli* -

Rojeni smo za čudeže, ki jo je uredila in oskrbela s prevodi Jolka Milič. Uvod v antologijo sta prispevala Boris Pahor in Alojz Rebula. Naslednji ponedeljek, 11. oktobra, je v Peterlinovi dvorani predaval teolog prof. Anton Mlinar o pluralizmu kultur in religij v prihodnosti. V okviru Koroških kulturnih dnevov pa so v ponedeljek, 18. oktobra, večer posvetili koroški pesnici Milki Hartman in njenemu delu. O pesnici so govorili Nužej Tolmajer, Marija Makarovič in Tone Ivartnik. Zadnji ponedeljek v oktobru je bil gost društva prvi izmed načrtovanih gostov nove slovenske politične scene dr. Andrej Bajuk, ki je odgovarjal na vprašanja o političnem položaju v Sloveniji po državnoborskih volitvah.

Luka Debevec v Trstu

Basist Luka Debevec in sopranistka Ani Rode sta 15. oktobra nastopila v cerkvi pri Sv. Ivanu v Trstu s koncertom sakralne glasbe. Na orglah ju je spremljal organist Ivan Vombergar. Koncert, ki ga je organizirala Slovenska prosveta v Trstu, je bil le vmesna postaja v nizu koncertov, s katerimi je argentinski Slovenec Luka Debevec v nekaj tednih nastopil po raznih krajih Slovenije.

SEMINAR ZA ŠOLNIKE

Potem ko je bil na Otočcu poletni seminar, se je 2. septembra v Kulturnem domu v Gorici slovesno začel 39. seminar za slovenske šolnike, ki pomeni uvod v novo šolsko leto.

V tem času je pri Slovenskem raziskovalnem inštitutu v Trstu tudi izšla v slovenščini in italijanščini študija Norine Bogatec Slovenska državna šola v Italiji pod drobnogledom. Rezultati projekta o vrednotenju šolskih storitev - EVAŠOL 2003.

UMRL JE BIVŠI DUHOVNIK IN LEGIONAR STANKO NATLAČEN

V mestu Brisbane v Avstraliji je 5. avgusta umrl Stanko Natlačen. Bil je sin zadnjega, umorjenega slovenskega bana, bivši duhovnik in legionar. Rodil se je leta 1913 v Ljubljani in bil posvečen v duhovnika leta 1937. Študiral je v Ljubljani in na znamenitem Institut Catholique v Parizu, od koder je med vojno zbežal v Anglijo. Tam je stopil v De Gaullovo odporiško gibanje in postal kaplan - častnik Tujske legije z bojnim imenom Malec. Udeležil se je bojev v Afriki, na Bližnjem vzhodu in v Italiji, bil trikrat ranjen in večkrat odlikovan. Po demobilizaciji oktobra 1945 je postal ravnatelj zavoda za ranjene pripadnike Tujske legije v Parizu, nato je delal za Mednarodni odbor Rdečega križa v Nemčiji in za IRO v Avstriji, dokler se ni izselil v Avstralijo.

Novi slovenski metropolit

Sv. oče Janez Pavel II. je imenoval pomožnega škofa Alojza Urana za novega ljubljanskega nadškofa. Nasledil bo dr. Franca Rodeta, ki je bil poklican na novo odgovorno mesto v Rim. Nadškofa metropolita mons. Alojza Urana so slovesno ustoličili v ljubljanski stolnici v nedeljo, 5. decembra popoldne.

SPOMINI ALBERTA SVETINE

Potem ko so njihovi odlomki izhajali v tedniku Demokracija, so pri založbi Nova obzorja v Ljubljani izšli spomini nekdanjega vodilnega slovenskega oznovca Alberta Svetine-Erna. Pod naslovom Od osvobodilnega boja do banditizma avtor (rojen leta 1915 pri Divači) opisuje vrsto srhljivih vojnih in povojnih dogodkov.

ALOJZ REBULA

Skupina 85 je počastila pisatelja Alojza Rebulu ob 80-letnici v njegovem rojstnem kraju. Na posnetkih sprejem na županstvu v Nabrežini.

FAŠIZEM IN ZATIRANJE MANJŠIN

Ob letošnjih prireditvah ob 74-letnici ustrelitve bazoviških junakov sta Založništvo tržaškega tiska in Mladika na pobudo Odbora za proslavo bazoviških junakov pri Narodni in študijski knjižnici v Trstu izdala knjižico *Il fascismo ed il martirio delle minoranze - Fašizem in zatiranje manjšin*. Gre za ponatis brošure protifašistične organizacije Giustizia e libertà iz leta 1933 s slovenskim prevodom Igorja Tute in spremno besedo Milana Pahorja, ki je tudi objavljena v obeh jezikih, ter slikovnim gradivom.

VIRI O OSAMOSVOJITVI

Zgodovinar prof. Božo Repe je za zbirko *Viri*, ki jo izdaja Arhivsko društvo Slovenije, ureja pa dr. France Dolinar, pripravil še tretji in zadnji zvezek svojega velikopoteznega dela *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije*. Pred nekaj meseci je izšel na 423 straneh s podnaslovom *Osamosvojitvev in mednarodno priznanje*. V njem je objavil 143 dokumentov. Leta 2002 je izšel prvi del (podnaslov: *Opozicija in oblast*, 243 strani), lani pa drugi (*Slovinci in federacija*, 390 str.).

SLOVENSKA PROSVETA in ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE
razpisujeta

XXX. TEKMOVANJE ZAMEJSKIH AMATERSKIH ODROV

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi. Tekmovanje traja do konca leta 2004. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov:
SLOVENSKA PROSVETA, ul. Donizetti 3, Trst, tel. 040 370846
ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, v.le XX Settembre 85, Gorica, tel. 0481 538128.

Slovenski kip za p. Placida Corteseja v Padovi

Levo: p. Fanin ob odkritju kipa p. Corteseja, zgoraj: dvorana Teološke šole med predavanjem.

Na "križnem hodniku magnolije" ob svetišču sv. Antona v Padovi so 8. oktobra, na 60. obletnico aretacije in kasnejše mučeniške smrti, odkrili bronast kip svetniškega kandidata minorita p. Placida Corteseja. Gre za delo slovenskega umetnika Viktorja Gojkoviča s Ptuja, ki ga je blagoslovil provincial padovanske province minoritov p. Luciano Fanin. Drugi odlitek kipa že nekaj mesecev stoji ob Marijinem svetišču na Ptujski Gori.

V nabito polni dvorani Teološke šole ob baziliki sv. Antona so po blagoslovitvi kipa spregovorili o Cortesejevem liku zgodovinar Patrizio Zanella, življenjepisec p. Apollonio Tottoli in patrova nekdanja sodelavca Lidia Martini ter Mario Gobbin. Za konec večera, ki ga je vodil vicepostulator v postopku za razglasitev p. Corteseja za blaženega p. Tito Magnani, so krstno predstavili odlomek iz dramskega dela za glasove, zbor in orkester Tihi holokavst - žrtev nacizma Placido Cortese. Napisal ga je p. Luigi Francesco Ruffato, uglasbil pa Alessandro Modenese. Premiera celotnega dela bo 31. januarja v padovanskem gledališču Verdi.

RAST IN ODMIRANJE v Z.D.A.

V Lorainu v ameriški zvezni državi Ohio so zaradi finančnih težav 12. septembra zaprli Slovenski dom na Pearl Ave. Tamkajšnji izseljenski skupnosti je bil na razpolago 80 let, nazadnje bolj za družabnost.

Folklorna skupina Kres iz Clevelanda pa je 11. septembra z nastopom v Slovenskem narodnem domu na St. Clairu navdušeno praznovala 50-letnico delovanja. Pod vodstvom Bernarde Ovsenik je nastopilo 150 pesalcev - od najmlajših do že starejših. Jedro skupine je poleti gostovalo v Sloveniji.

Nekaj dni pred tem, 5. septembra, je bila velika slovesnost v slovenski župniji Marije Vnebovzete v Collinwoodu (Cleveland), ki bo prihodnje leto praznovala stoletnico. Po somaševanju škofa Pille, župnika Johna Kumšeta in drugih duhovnikov so blagoslovili novo župnijsko dvorano. Njena veža s stekleno streho je posvečena rajnemu guvernerju in senatorju Franku Lauschetu, ki je dobil tudi svoj kip. Med kulturnim sporedom je nastopil tudi ansambel Vrisk iz Slovenije. Naj še omenimo, da je tamkajšnji župnijski pevski zbor izdal zgoščenko z 31 pesmimi iz liturgičnega leta.

SMRTNA KOSA

Dne 14. septembra je preminil športni in društveni delavec Lucijan Sosič. Rodil se je 31. oktobra 1941 v Trstu. Med drugim je bil med pobudniki Smučarskega kluba Devin.

V Trstu je 27. septembra v 82. letu starosti umrla upokojena profesorica glasbene vzgoje na slovenskih tržaških šolah, dirigentka in organistka Marica Zupančič. Že med vojno je pri Sv. Ivanu v Trstu, kjer je živela, začela orglati v cerkvi in voditi dekliški kvintet ter moški zbor, nadaljevala je s svetoivanskim cerkvenim zborom in nato z nekaterimi drugimi skupinami, dokler ji je zdravje to dopuščalo.

Dne 4. oktobra je umrla prof. Gabrijela Kozelj Schart. Z možem in sinčkom se je takoj po vojni kot begunka naselila v Nabrežini, kjer si je pridobila velike zasluge z ustanovitvijo dvoletnega strokovnega tečaja, iz katerega se je razvila sedanja srednja šola Igo Gruden.

Umrl Vladimir Velebit

V Zagrebu je 29. avgusta umrl znani diplomat Vladimir Velebit, ki je pred 50 leti za Jugoslavijo podpisal Londonski memorandum, s katerim je bilo dejansko rešeno "tržaško vprašanje". Velebit se je rodil 19. avgusta 1907 v Zadru. Že med vojno je bil med ožjimi Titovimi sodelavci, po njej pa je opravljal visoke

službe v jugoslovanski diplomaciji in mednarodnih organizacijah. Napisal je tudi spominski in zgodovinski knjigi Sečanja (leta 1983) in Tajne i zamke Drugog svjetskog rata (2002), pomembna pa je tudi knjiga-intervju Vladimir Velebit, Svjedok historije, ki jo je z njim pripravila Mira Šuvar (2001).

Obisk slovenskih župnij v Nemčiji - 9. del

Z devetimi deloma opisanimi svojimi obiski slovenskih župnij v Nemčiji zaključujem kratek pregled delovanja slovenskih duhovnikov, ki skrbijo za verske in kulturne potrebe Slovencev v Nemčiji. Do sedaj sem opisal slovenske župnije v Stuttgartu, Mannheimu, Frankfurtu, Kölnu, Essenu, Berlinu in Ingolstadtu. Ostalo je le še opis dela in življenja slovenske župnije v Münchnu.

München je glavno mesto dežele Bavarske, ki je pretežno katoliška. Sedež slovenske župnije je v kraju Lehel, to je dvajset minut hoje od ožjega mestnega središča, to je Marienplatz. V lepi trinadstropni stavbi, ki je last tamkajšnje škofije, je tudi sedež delegata gospoda Janeza Puclja, ki vodi in skrbi za slovensko dušnopastirstvo po vsej zapadni Evropi. V tej stavbi je tudi uredništvo revije *Naša luč*, ki je glasilo slovenskih duhovnikov, diakonov in pastoralnih sodelavcev v Evropi za verska, kulturna in narodna vprašanja. Obenem je to tudi glasilo za Slovence po svetu. Glavni urednik revije je gospod Janez Pucelj. V slovenski župniji v Münchnu poleg gospoda Puclja delujeta še duhovnik Marjan Bečan in pastoralni sodelavec Slavko

Slovenske narodne noše pri telovski procesiji.

Kessler. Za dobro počutje župnikov in gostov pa skrbi prijazna gospa Kristina Mlakar, sestra župnika Martina Mlakarja, ki skrbi za slovenske vernike v Kölnu in njegovi okolici. V stavbi je tudi lepa kapela, kjer je redna slovenska maša. Poleg maše v hišni kapeli imajo Slovenci v Münchnu vsako nedeljo ob 16.30 tudi redno sv. mašo v cerkvi Sv. Duha v bližini trga Marienplatz. Vsako prvo nedeljo v mesecu je pol ure pred mašo molitev za duhovne poklice in za mir na svetu. Priložnost za spoved je vedno pol ure pred mašo. Slovenska župnija v Münchnu skrbi za redno službo božjo za Slovence v Waldkraiburgu, Rosemheimu in Freilassingu. Izdaja tudi redno mesečno glasilo *Med nami povedano*.

Najbolj očuteni katoliški praznik v Nemčiji je Telovo. Moj lanski obisk v Nemčiji je sovpadal s telovskimi prazniki. S skupino Slovencev sem se udeležil veličastne procesije, dolge več kilometrov, po münchenskih ulicah. Glavna služba božja je bila na Marienplatzu, udeležilo se je na tisoče ljudi, med njimi ogromno število tujerodcev: Italijanov, Špancev, Poljakov, Rusov, Filipincev, Japoncev in še drugih narodnosti. Tudi Slovenci so aktivno sodelovali pri maši. Pri darovanju so trije slovenski pari v narodnih nošah prinesli na ol-

Levo: publikacija ob 30. obletnici delovanja slovenske sobotne šole v Münchnu; desno: *Med nami povedano*, znani oznanilni list slovenske župnije.

MED NAMI Povedano
OZNANILNO SLOVENSKE ŽUPNIJE V MÜNCHNU, SEPTEMBER 2003

KRAJ EJEER SE BOG DOTAKNE ČLOVEKA

Na praznik Marijinega vnebovzeta so bile božjepotne cerkve na Slovenskem prepolne romarjev. Vsak teden nam verski časniki poročajo o župnijskih in dekanjskih shodih ob žegnanih in drugih priložnostih cerkvenega leta na

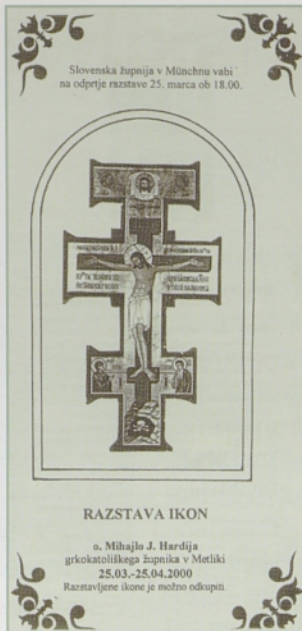
Sveto leto je v polnem zamahu. Danes je treba biti pozoren do dogodkov, ki pomenijo velika znamenja duhovnega bogastva, ki ga Bog daje kljub vsemu duhovnemu in moralnemu razpadu v postmoderni družbi zahodne civilizacije. Njegova Cerkev živi in se krepko upira sodobnim zmotam človeka, ki si je marsikje dovelil popolnoma zapustiti pota božje modrosti in vodnosti. Mislec, da se je naša zastarela spop, se je prodal v suženjstvo stvarim in

lastnemu napuhu. Novoboden je in trpi v stalnem nezadovoljstvu. Mladi so deležni tega vseh vsak dan in povsod. Papež Janez Pavel II jih je povabil na 15. svetovni dan mladih v Rim, naj pridejo in se skupno z njim razgledajo po osarali duha našega Gospoda Jezusa Kristusa. Naj si med seboj podajo roke vzajemnosti, ko ti vsak na svojem prihodnji čas.

krajih, kjer se deli svetelnetni odpustek in ljudje izražajo svojo ponovno izročitev Bogu in pripadnost njegovi Cerkvi. Dva milijona mladih s celega sveta se je v Rimu udeležilo svetlečnega shoda mladine. Papež jih je navdoleval za zvestobo Kristusu in jim položil na srce, da so upanje sveta za prihodnji čas.

Zgoraj: nasmejeni šolski otroci iz Münchna; desno: vabilo slovenske župnije na razstavo ikon (v zelenem) in na martinovanje (rumeno).

tar značilne slovenske darove: cviček, domač kruh in potico. Po maši se je razvila telovska procesija; tudi te se je udeležilo na tisoče ljudi in najvišji predstavniki bavarskih oblasti z ministrskim predsednikom Stoiberjem na čelu. Med številnimi predstavniki različnih rodov, kongregacij, verskih skupin, župnij, cehov in narodnih misij so pozornost zbudile tudi slovenske narodne noše. Telovska procesija ni samo verska manifestacija, ampak tudi predstavitev katoliških narodov.

Marca letos je slovenska župnija v Münchnu proslavljala 30-letnico obstoja slovenske sobotne šole. Za to priložnost je župnija izdala obsežno publikacijo, ki nazorno prikazuje življenje in delo slovenskih otrok v Münchnu. Zbornik je uredil župnik Marjan Bečan, ki je v uvodu k zborniku napisal sledeče: "Vsaka skupnost ima svojo preteklost, svojo zgodovino, svoje spomine. Taka skupnost je tudi naša fara. In delček te fare, naša šola. No, o tej smo zbrali v tej brošuri nekaj spominov. Ti bodo zanimivi predvsem za tiste, ki so se udeleževali njenega življenja, bodisi kot učitelji bodisi kot učenci.

Šolski in predšolski tečaj, oba sta se začela z zelo skromnim številom. To je z leti raslo, da

nam je v prejšnjem župnišču zmanjkovalo prostora. S tem, da so se začeli vračati naši ljudje za stalno domov, je začelo padati tudi število naših šolarjev in predšolarjev. Ves čas pa je bilo na obeh straneh, pri učiteljih in učencih, še veliko dobre volje. To so povečali še nastopi pri miklavževanjih in materinskih dnevih, pa naši nepozabni šolski izleti križem po Bavarski.

Marsikateri starši so nam izrazili zadovoljstvo in hvaležnost, da smo z našo šolo pomagali ohranjati materinski jezik pri njihovih otrocih. Tudi sami smo veseli, da smo to storili. Verjetno že tudi bivše šolarke in šolarji cenijo sadove naše šole."

Naj se ob koncu tega svojega potopisa spomnin tudi požrtvovalnosti učiteljice Petre Huličius, ki poučuje slovenščino v Münchnu, pripravlja dramske uprizoritve ter ureja in izdaja mladinski list *Čebelica*, namenjen najmlajšim slovenskim otrokom.

(konec)

Gospod Martin Retelj iz Frankfurta je opozoril uredništvo, da je v osmem delu Obiska slovenskih župnij v Nemčiji, objavljenem v Mladiki št. 7, prišlo do nekaterih napak. Spodaj objavljamo napadni stavek in popravljene:

1. Z odlokom Janeza Zdešarja pa je župnik Franc Felc postal pristojen za Slovence
pravilno: Z odlokom Janeza Zdešarja pa je dr. Fran-

ček Prijatelj postal pristojen za Slovence...

2. Sedež slovenske škofije je bil v Mannheimu.
pravilno: sedež slovenske župnije je bil v Mannheimu.
3. ... za gostoljubnost, ki sem jo bil deležen v Münchnu.
pravilno: ... za gostoljubnost, ki sem jo bil deležen v Frankfurtu.

Darila za naročnike Mladike

DARILO ŠT. 1:

M. Košuta:
Pomol v severno morje

DARILO ŠT. 2:

B. M. Pertot:
Pesmi iz pipe

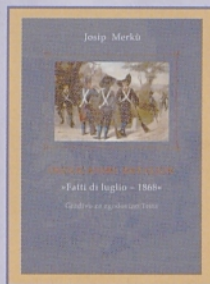
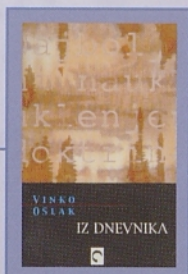
DARILO ŠT. 3:

R. Dolhar:
Tržaški pol-dnevnik

DARILO ŠT. 4:

V. Ošlak: Iz dnevnika

DARILO ŠT. 5:

J. Merku:
Okoličanski bataljon

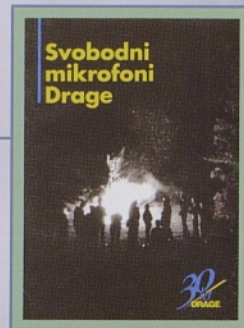
DARILO ŠT. 6:

Zborniki DRAGE
(po razpoložljivosti)

DARILO ŠT. 7:

Svobodni mikrofoni
Drage

DARILO ŠT. 8:

A. Cibic:
Nit preteklosti
v prihodnost

DARILO ŠT. 9:

A. Kosmač:
Ricmanje včeraj
in danes

DARILO ŠT. 10:

A. Rebula: Previsna leta

DARILO ŠT. 11:

CD Naša pesem z
žlahtnimi odsevi

M založba
MLADIKA

Trst, ulica Donizetti 3
tel. 040-370846; fax 040-633307
e-mail: urednistvo@mladika.com

Silvester Komel (1931-1983)

Silvester Komel je v drugi polovici prejšnjega stoletja s svojim umetniškim ustvarjanjem pomembno zaznamoval primorski kulturni prostor. Rojen leta 1931 v Rožni Dolini pri Gorici, si je začetno slikarsko izobrazbo pridobil na šoli za umetno obrt v Ljubljani, nato pa jo še dodatno dopolnil na ljubljanski akademiji. Iz pridobljenega znanja je z ustvarjalno nadarjenostjo in neutrudnim delom znal izoblikovati osebni slog, svojstveno sintezo abstraktnega ekspresionizma in liričnega dojemanja narave. Kvaliteta njegovega dela je kmalu žela zaznavne

odmeve, po razstavi v Mestni galeriji v Ljubljani leta 1971 pa je umetnik naletel na odobravanje tudi med poznavalci v slovenski prestolnici. Obenem je Komel aktivno sodeloval v likovni skupini 2XGO, odmevnem združenju slovenskih in italijanskih slikarjev in grafikov z obeh strani meje, ki je ob tvornem izmenjavanju mnenj in izkušenj organiziralo vrsto razstav ne samo na Primorskem, temveč tudi v notranjosti Italije in v Sloveniji. Bogato slikarjevo ustvarjalno pot je prekinila nenadna smrt leta 1983 med pripravo velike retrospektivne razstave, ki mu jo je postavil Goriški muzej na gradu Kromberk v letu 1984.

Komelovo slikarstvo je zaznamovano z liričnim vzdušjem, ki pa najde trdne osnove v jasni razporeditvi slikarskega polja in brezčasno razsežnost v izrednih svetlobnih efektih, ki prežarjajo njegova dela. Velika tehnična dovršenost Komelovega slikarstva se kaže prav v barvnem niansiranju, ki nam poustvarja svetlobne in iluzionistične efekte. Tako nastale abstraktne pokrajine nas vabijo, da vstopimo v njihovo skrivnostno osrčje in se nam kažejo kakor prežete z žarki svetlobe, ki se skrivajo za vsako barvno gmoto, za vsako čopičevo potezo.

Ivan Žerjal - Gorica

Vitalni nastop, 1978
100x150cm

Nenapovedana dramatičnost, 1972
100x80cm